

Femte Afdeling

Stiftelsens Skiebne under Skoleherrene Grev Thott, Schack Rathlou og Geheimeraad Brandt.

1763 – 1805.

Bestyrelsen

Holsteins Eftermand som Patron for Universitetet og Oversekretær i det danske Cancellie, Grev Otto Thott x), blev tillige hans Eftermand som Directør for Herlufsholm; og det kan ikke negtes, at hans vidt udstrakte Lærdom og Kiærlighed til Litteraturen gav ham en ustridig Ret til denne Post. Hans Bestyrelse blev dog ikke Stiftelsen til Fordeel. Men ligesom Historien blev dog ikke Stiftelsen til Fordeel. Men ligesom Historien skylder Sandheden denne Bemærkning, saa skylder den og Billigheden at erindre: at deels var Grev Thott, da han tiltraadte ovennævnte Embeder, allerede over den Alder, da Ungdomsfyrigheden opflammer Manden til Selvvirksomhed (255) og driver ham til at arbejde med Lyst og Kraft (han var dengang over to og tredsindstyve Aar);

Grev Thott 10 oktober 1703 – 10 Sept. 1785.

- x) Herre til Gaunø, Lindesvold og Strandegaard; Ridder af Elefanten; Geheimeraad i Geheime Conseilet; Præses i det Kbhavnske Videnskabs-Selskab; Præses i Collegio de cursu euangelii promovendo, og Første General-Kirkeinspectør.

Deels indtraf under ham adskillige for Landmanden vanskelige Aaringer, som betydeligen bidroge til at forringe Bøndernes Kaar y). At Stiftelsen under hans Bestyrelse gik tilbage, var derfor ingenlunde en Følge af Skolarkens Ligegyldighed for den Vel; thi paa Villie til at gavne Herlufsholm manglede det aldrig Grev Thott; men havde meget mere sin Grund deels i nys anførte Omstændigheder, deels i en vis Mangel paa Driftighed hos Oldingen selv, især i hans sidste Leveaar, deels endelig i Lunkenhed hos de Underordnede, til hvis Forsorg Skolen, Gaarden og Godset vare betroede. Forhindret baade af sin Alder og af sine mange og vigtige Embeder, kom Thott sielden til Herlufsholm. Istedetfor at see med egne Øine maatte han derfor stole paa Andres ofre usikkre Beretninger; og paa disses Redelighed og Virksomhed alene beroede da Stiftelsens Vel. I de første Aar, efter at Bestyrelsen var bleven Grev Thott overdragen, havde den Hans Klauman og Iver Bruun to efter hinanden følgende duelige Forvaltere z), hvis Forslag til Godsets Bedste og Bygningernes Vedligeholdelse Thott villegen fulgte,

dog ikke uden egen Prøvelse; og i disse Mænds Tid sørgedes der upaaklagelig baade for Gaard og Gods. Men under deres tvende Eftermænd, Forvalterne (256)

- y) Deels nogle Misvæxt-Aaringer, deels den herpaa Godset, som over hele Landet, i 1763 og 64 grasserende Qvægsyge.
- z) Klauman var Forvalter i Aarene 1729 – 64, og Bruun 1764 – 70; begge til deres Død. Den sidste var Fader til Digteren Prof. Th. Chr. Bruun.

Carlsen og Gierlev (hvilke Skoleherren efter nogle Aars Forløb saae sig nødt til at afskedige begge, den ene især formedelst Regnskabsførelse, den anden for slet Administration) kom baade Godsets og Gaardens Bygninger mere og mere i Forfald. De Holsteinske Anlæg omkring Gaarden havde allerede siden deres Stifters Død været sig selv overladte, saa at Fiskeparkerne var det eneste af dem, Thott havde sørget for at vedligeholde a).

Men nu savnede ogsaa Bygningerne det fornødne Tilsyn; disse forfaldt derfor, og deres Istandsættelse udfordrede tilsidst maaskee langt over det dobbelte af hvad deres Vedligeholdelse vilde kostet. Men Godset gik det ikke bedre: manges forarmet Bonde maatte tilsidst forlade sin faldefærdige Hytte og gribe til Betlerstaven, fordi man havde vægret sig ved i tide at tilstaae ham den høist nødvendige Understøttelse; og for Skolen medførte det da betydelig Udgift, inden en saadan Gaard igien kunde bringes i Drift. Men sikkert stedse saadant Thotts Villie; thi til han Ære maa det siges, at saa nøieregnende han ellers var endog med de3 mindste Udgifter, han troede burde svares, saa villig laante han Øret til enhver Forestilling om Understøttelse for Bønderne, naar Forvalteren viste ham den var nødvendig. Men Thott vidste ei altid, hvorledes det gik; og isærdeleshed lod han i sine sidste Leveaar Stiftelsen mere skytte sig selv, end den netop paa den Tid kunde taale. (257)

- a) Da Fiskene i nogle af Parkerne vare uddøde, bleve alle disse i Aaret 1767 efter Grev Thotts Befaling paa ny besatte med Karper og Karudser.

Med Skolen selv gik det under Thott ikke bedre, end med Godset; ogsaa der viste sig Mangel paa det vedbørlige Tilsyn med sine udeblivelige Følger. Men derom siden.

Ved Streng Sparsomhed voxede vel under Thotts Bestyrelse Stiftelsens Capital fra 20,000 til omtrent 30,000 Rigsdaler, og han saae sig derved istand til at forhøie Fripladsernes Antal fra 20 til 26; dog kan man ikke sige, at Disciplenes Antal derved i det hele forøgedes; thi faa Ar, efterat han var bleven Skoleherre, ophørte her at være betalende Disciple, og Antallet af de frie var meget sielden fuldt. Men den Forøgelse i Indtægt, som Capitaltilvexten frembragte, var langt fra at opveie mod Bygningernes Forringelse og det aarlige sande Tab, der nødvendig maatte følge af Godsets Forarmelse.

Ingen Forandring af Betydenhed undergik Skolen i Thotts Tid; og for Holsteins Eftermand kunde der vistnok heller ikke være Meget at forandre. Dog bør det ei med Taushed forbigaaes, at den tidspildende Chorsang – som hidtil tvende gange daglig var bleven holdt i Kirken, men som sikkert lige saa lidet var skikket til hos Ungdommen at opvække Andagt, som Lyst til Kirkegang – afskaffedes af ham efter Professor Bernths Forslag; ligesom det ogsaa bør erindres, at der af ham ansattes en Conrector til at dele Byrden af Skolens Bestyrelse med daværende Rector, som efter 30 Aars Tieneste begyndte at ældes og trættes. Men fornemmelig bør det til hans Berømmelse erindres, at han skienkede Skolen, og det endnu i levende Live, en betydelig Bogsamling, bestaaende (258) af mere end femtusinde Bind, hvoriblandt ikke saa kostbare Værker i forskellige Videnskaber b); og kan Thott vel ikke regnes blandt Stiftelsens driftigste eller heldigste Bestyrere, saa vil dog denne

Gave give ham Adkomst til stedse at nævnes blandt dens store Velgiørere, og som saadan at være i taknemmelig Erindring. Han døde den 10 September 1785 i en Alder af 84 Aar, og skienkede ved sit Testamente til Herlufsholms Fattige en Capital af eetusinde Rigsdaler c).

Stiftelsens Bestyrelse blev derpaa af Regieringen overdragen Geheimeraad, Statsminister og Ridder af Elephanten, Joachim Otto Schack-Ratlou, der ligesom hans Formand, var Patron for Universitetet og Præsident i det danske Cancellie: en Mand med en lys Aand og et hurtigt Overblik; en kyndig Godsbestyrer, (259)

b) Grev Thott eide i sin Tid den anseeligste Bogsamling i Danmark, bestaaende i alt af henimod halvandethundredetusind Bind (Maanedskr. Athene Sept. 1816. Pag 232); Catalogen derover haves trykt i 11 tykke Octavbind, og der var tildeels Dubletter af denne Samling, han i Aarene omtrent 1777 – 83 udsendte som Gave til Skoleb; men mange betydelige Værker anskaffede han ogsaa af nye, blot i den Hensigt at skienke dem til Stiftelsen.

c) 10 gamle og trængende afsatte Gaardmænd og Huusmænd, eller Gaard- og Huus-Mænds Enker, skulle deraf nyde hver aarligen 4 Rigsdaler. Til dette Legat skal Skoleherren udnævne efter Sognepræsten og Forvalterens Forslag, og over Legatet skal holdes en særskilt Protokol, hvori Sognepræsten aarlig bør attestere, at Forvalteren i hans Overværelse til Enhver i rette Tid har udbetalt det ham tilkommende.

men uden synderlig Interesse for Videnskaberne eller deres Dyrkere. En Synsforretning, han over hele Bøndergodset lod optage, viste tydeligen dets høist usle Forfatning; og for at faae denne efterhaanden forbedret, begyndte den nye Skoleherre strax med at lade Bøndergaardenes forfaldne Bygninger istandsætte. Men da det bidrag af Tømmer, som Skolens egne Skove hertil kunde yde, ikke var tilstrækkelig, og der af Stiftelsens aarlige Indtægter intet Overskud var til at bestride saadanne Udgifter; saa fandtes det nødvendigt at optage noget af Stiftelsens Capitaler, samt at lade tvende Discipelpladser gaae ind. Naar man med Gaardens Opbyggelse var bleven færdig, skulde flere Forbedringer ved Godset været foretagne, men uden at Noget af Betydenhed var bleven foretaget, men uden at Noget af Betydenhed var bleven foretaget tog Schack Rathlou sin Afsked fra Herlufsholm i Junii 1788, da han med det samme efter Ansøgning erholdt Afsked fra sine øvrige Embeder, og henlevede derefter sin Tid som Privatmand paa sien Godser i Jylland d).

I en lang Række af Aar havde Patronatet for Universitetet og Præsidentposten i det danske Cancellie været forenede: Holstein beklædte begge Embeder i mange Aar; efter ham overdroges de forenede til Thott; derpaa til Schack Rathlou. Og næsten bestandig fra den Tid, Directørerne for Herlufsholm ophørte at vælges af Stifternes Familie (= fra 1731), haves Bestyrelsen af denne Stiftelse været betroet til den, som beklædte de tvende ovennævnte Embeder, saa at man ei kunde sige, og (260)

d) Han var Herre til Stamhuset Rathlousdal og Gersdorflund. Han døde omtrent 1801.

Det mest var Cancellipræsidenten eller Universitetspatronen, der udnævntes til Skoleherre. Men ved Schack Rathlous Fratrædelse 1788 ophørte disse Embeder at være forenede: Universitetspatronatet

blev nemlig overdraget Hans Durchlauchtighed Arveprinds (siden Hertug) Friderich Christian af Augustenborg, og til Præsident i det danske Cancellie udnævntes Geheimeraad Christian von Brandt e), hvilken sidstnævnte det tillige blev overdraget at være Skoleherre for Herlufsholm f).

Geheimeraad Brandt forefandt Stiftelsen i maadelig Tilstand: Hovedgaardens Bygninger vare for en stor Deel forsømte, og den største Deel af Bønderne saa forarmede, at de ei formaaede at udrede deres aarlige Skatter. Ifølge den Synsforretning, som under hans Formand var optagen over hele Godset, vare Gaardene og Husene saa forfaldne, at der ved nøiagtig Taxation var beregnet en Sum af 28000 Rdlr. til e taalelig Istandsættelse deraf; og den største Deel af Beboerne vare erklærede uformuende til selv at kunne istandsætte deres Boliger; kort: Godsets Forfatning var ussel g). (261)

- e) Ridder (= Storkors) af Dannebrog, Kammerherre, og fra 1797 af tillige Statsminister, desuden Første Tilforordnet i Missionscollegiet, Første Directør for Vaisenhuset, Provisor for Walløe og Curator for Wemmetofte m.m.
- f) Brandt blev udnævnt til Skoleherre d. 13 Junii 1788, medens han endnu var første Deputeret i Generaltoldkammeret. I Cancelliet blev han først ansat d. 29 August s. A. med Titel af Præsident.
- g) Ved at giennemblade den her omtalte Synsforretning støder man hos hver anden af Gaardmændene paa den Bemærkning: (262) ”han har ingen Køer”; og hvert Øieblik finder man (i Februar og Marts Maaneder) Vedtegninger som disse: ”han har kun lidet Korn til Føden, og intet til Udsæd”; ”hans Kornforraad af alle Sorter er 4 Skiepper, eller 6 Skiepper; intet Foder” o. dsl.

Ghrd. Brandt indsaae, at Bøndernes Velstand ogsaa vilde være Skolens Velstand, og at man altsaa fremfor Alt maatte stræbe at ophielppe Godset af dets maadelige Forfatning. Men da han ikke tiltroede sig selv Indsigt nok i Landvæsenet til i saa vigtig en Sag at kunne handle paa egen Haand, saa raadførte han sig først ved Brevvexling med nogle af de Landbofaget kyndigste Mænd om de tienligste Midler til Bøndernes Opkomst; isærdeleshed henvendte han sig til den for sin Klogskab og Redelighed lige saa meget, som for sin udmærkede Kyndighed i Landvæsenet og sin Nidkiærhed for Bondevel, fordeeltigt bekiendte Conferenceraad Wilhelm August Hansen, første Deputeret i det Kongelige Rentekammer, som egentlig var den, der lagde Planen til Godsets Forbedring. Men til en Hovedforbedring, som den der nu skulde foretages, udfordredes en meget betydelig Pengesum, og at angribe Skolens Capital ansaae Brandt for en betænkelig Sag. Han tog derfor sin Tilflugt til en offentlig Indretning, hvis velgiørende Bestemmelse er, ved Pengelaan at fremme almeennyttige Foretagender; med Kongelig Tilladelse erholdt han af Creditkassen 30,000 Rdlr. til Laans, og det paa de for Stiftelsen meget fordeeltigt Vilkaar, at heraf kun skulde svares to Procent aarlig Rente, og først efter ti Aars Forløb begynde at afdrages paa Capitalen aarlig med tre Procent. (262) Men da disse ti Aar var omme, og Stiftelsen endnu ei saa sig istand til at begynde det fastsatte Afdrag, vidste Brandt endvidere at udvirke sex Aars Udsættelse af Afbetalingsterminen, som nu blev fastsat at skulle begynde i Aaret 1807 h). Foruden benævnte Capital blev endnu til Godsets Forbedring anvendt 5000 Rdlr. af Skolens egne Midler. Og for disse 35,000 Rigsdaler blev nu hele Godset opmaalt, og Jorderne udskiftede af Fælledskabet. Istedetfor at Bønderne forhen alle boede samlede i Byer, og havde deres Agre blandede imellem hinanden, hver Bonde nogle Agre i hver Bymark, erholdt nu hvar Mand sin Jordlod samlet paa eet Sted tæt og til sin Gaard, eller endog trindt omkring denne, saa at enhver kunde indhegne sin Jord, og dyrke den uafhængig af sine Naboer; og ikke behøvede de nu, som forhen, ved Indhøstningen og det øvrige Landbrugsarbeide at spille Tiden paa vidtløftige Kiørseler til langt

fraliggende Marker. Hvor det fandtes nødvendigt, bleve Gaardene udflyttede paa deres Lodder, og der af nye opbyggede; og enhver Bonde, som behøvede det, fik desuden Hielp til at begynde sit Agerbrug og sin nye Huusholdning med. Husmændene, som tilforn ingen Jord havde havt, erholdt hver omtrent tre á fire Tønder Land i Forhold til Jordens Godhed, og deres Huse bleve ligeledes udflyttede. Alle Hovedskovene bleve deels med Steengierder, deels med dobbelte (263)

- h) Ved Kongelig Resolution af 1808 blev det endvidere tilstaaet Stiftelsen, efter nærværende Skoleherres Ansøgning, endnu i tre Aar at nyde Henstand med Begyndelsen af Capitalens Tilbagebetaling.

Grøfter indhegnede; og istedetfor at Bønderne hidtil havde havt Tilladelse til der at græsse deres Creature, bleve nu de indhegnede Skove fredtagne, og endeel af de aabne Pladser i samme med Bog og Agern besaaede; kort: saare Meget blev gjort saavel til Skovenes som til Godsets Forbedring. Ved alle disse Foretagender havde Brandt en virksom Medhjælper i Skolens Forvalter, Bonnevennen Nicolai Clausen, der med lige Nidkiærhed for Bondens Vel og Skovens Opkomst forbandt et nøie Kiendskab til Bondens Forfatning, og derfor bedst kunde vide at yde enhver den Hielp, han behøvede. I Aaret 1791 begyndte den omtalte Udskiftning, og 1794 var den tilendebragt.

Grunden var saaledes lagt til Bøndernes Velstand, og Følgerne af de indførte Forbedringer sporedes allerede kiendeligt. M disse Byrder ønskede Brandt at befrie dem, og det saa en endnu var eet Skridt at gjøre for at fuldende det begyndte Verk: Hoveripligtigheden og Tiendens Erlæggelse i Kierven vare altid tunge Byrder for Bonden, endog naar Hoveriet var saa lemfældigt, som det i land Tid havde været paa dette Gods. Fra begge disse Byrder ønskede Brandt at befrie dem, og det saa meget heller, som han troede at kunne gjøre dette paa en for begge Parter lige fordeelagtig Maade. Til 1 Mai 1801 blev der af Stiftelsen indgaaet med Bønderne en Forening, ifølge hvilken de for stedse bleve fritagne for Hoveripligtighed, imod at betale en vis aarlig Afgift, fra 24 til 36 Rigsdaler af hver Gaard i Forhold til deres Jordlodders Størrelse og Godhed. Til samme Tid sluttedes ogsaa med dem en Tiendeforening paa ni Aar, ifølge hvilke de skulde betale hver enkelt Tiende med lidet over een Rigsdaler aarlig af Tønde Hartkorn (264) i). Vel kunde Stiftelsens Fordeel af Tiende uden tvivl bleven noget større, hvis Bønderne skulde betalt dens fulde og virkelige Værd k); men Brandt frygtede maaskee, at mangan Bonde endnu ikke havde samlet Kræfter nok til at kunne taale at betale det yderste, og han erkjendte at være betroet til hans Omsorg l), oh undte dem gierne at beholde Noget tilovers.

Geheimeraad Brendt havde nu ogsaa den Løn for sine Bestræbelser, at see Velstand efterhaanden udbrede sig over hele Godset. Frodigere Kornmarker, bedre Creature og bedre vedligeholdte Bygninger vare de Frugter af hans Bestræbelser, som viste sig for enhver Iagttaget: (265)

- i) Bondens Tiende bliver, som bekiendt, deelt i tre lige Dele, mellem Kongen (eller Godseieren), Kirken og Præsten; erhverv af disse tilkommer altsaa 1/30 af Bondens Afgrøde, hvilket kaldes en enkelt Tiende. Af alle Bønderne i Herlufsholms Sogn oppebære Stiftelsen baade Konge- og Kirke-Tiende, undtagen af een Bye – Ladbye – som fra ældgammel Tid (af hvad Grund, vides ikke) er fritagen for at erlægge Kongetiende. Betalingen for hver enkelt Tiende var noget ulige efter Jordernes forskellige Godhed.
- j)
- k) dem Priis, hvorfor Tienden blev dem overdragen, dog ikke var betydeligt under dens da havende Værdie, sees daraf, at ikkun to af Sognet Bønder stax fandtes villige til at antage de tilbudne Vilkaar; de øvrige fandt den fordrede Betaling for høi.

- l) Fundatsen paalægger udtrykkelig Skoleherren at vaage over Bøndernes Vel, og paasee, at de ikke besværes eller forurettes.

Og hvor meget for Bønderne, ønskede han ogsaa at bringe disse til at gjøre Noget for sig selv; og da han vel vidste, at man sædvanlig maa bie længe, naar man vil vente indtil Overbeviisning om egen Fordeel bringer Bonden til at foretage i sit Landbrug saadanne Forbedringer, der afvige fra gammel Vedtægt og Vane, saa søgte han ved Præmier at opnaae sit Ønske. For Bøndermarkernes Indhegning med Steengierder og levende Hegn, saavelsom for adskillige andre Forbedringer i Agerbruget, blev der af Brandt, udelukkende for Herlufsholms Bønder, adskillige bleve uddeelte, men da de vare for smaa til at kunne friste Egennytten m), og de som blotte Pengepræmier eiheller kunde sætte Ærgierrigheden i Bevægelse; saa havde han ikke den Glæde, at see Noget derved udrettet; efter faa Aars Forløb lod han derfor disse Præmier, som dog altid vare et Vidne meer om hans Lyst til at gavne, igien ophøre.

I Forbindelse med Geheimeraad Brandts øvrige Velgierninger imod Bønderne stod ogsaa det Forsæt, at meddele disse enten Arvefæste paa deres Gaarde, eller fuld Eiendom; og det var besluttet, at een af disse Planer skulde udføres, saasnart Bønderne havde samlet Kræfter nok til at kunne erlægge den Afgift man for Gaardenes (266)

- m) De fleste af Præmierne vare paa 5 Rigsdaler; nogle endog mindre.

Overdragelse vilde fordre af dem. Mange, som kun saae paa Øieblikkets Fordel, og blendedes af Haabet om den aarlige Tilvæxt, Stiftelsens Indtægter derved strax vilde erholde, tilraadede denne Operation; Andre, som saae længer ind i Tiden, meente, at man ved en offentlig Stiftelse burde foretrække den mindre og sikke Fordel for den større men usikre, og fraraadede samme; og Herlufsholms Skytsaand afværgede, at denne farlige Operation, som lettelig kunde, og rimeligviis ogsaa vilde havt Stiftelsens Ødelæggelse til Følge, ikke kom til Udførelse. Sandt er det, manges Godseier har ved at meddele sin Bønder Eiendom eller Arvefæste paa deres Gaarde, i vor Tid erhvervet sig selv Rigdomme, i det han tillige gjorde sig fortient til sine Bønders Taknemmelighed; men de Forholdsregel, som af den private Godseier med største Fordeel kan følges, kan for en offentlig Stiftelse gjerne være ødelæggende. Naar hiin blot seer paa Øieblikkets Fordeel, ubekymret om den Eiendom, han nu giver Slip paa, maaskee hundrede Aar senere kunde yde det tidobbelte af det, for hvilket han nu afhænder samme; saa bør den offentlige Stiftelse derimod ogsaa tage Hensyn til den kommende Tid, og aldrig i den nærværende ville vinde paa Eftertidens Bekostning. Pengecapitaler kunne af Fiendehaand røves, eller ved Ødselhed og slet Bestyrelse hensmelte til Intet. Vor egen Erfaring har desuden noksom viist, hvor usikker en Eiendom Penge maae ansees for n), og det ikke alene Papiirpenge (267)

- n) Ved den Krig, som udbrød for vort Fædreland i Aaret 1807, kom dets Pengevæsen i et saadant Vildrede, at den Rigsdalersseddel, der af Regieringen var udstedet for 96 Skilling, som den faa Aar tilforn ogsaa virkelig (267) gjaaldt, henimod Slutningen af Aaret 1813 var i Værdi nedsiunken under een Skilling Sølvmynt; og saadanne Papiirpenge vare dengang det eneste gangbare Betalingsmiddel i Landet. Credite poster!

men ogsaa Sølvpenge; thi ogsaa disse veed man jo at have en stedse synkende Værdi o). Hvad vilde altsaa Herlufsholms Skiebne bleven, om dens vigtigste Indtægtskilde, Bøndergodset, var for nogle Aar siden enten ganske eller tildeels bleven forvandlet til en Pengecapital? p). Men hvis man til

Stiftelsens Betryggelse ikke vilde bortsolgt Bøndergaardene, blot meddeelt Besidderne Arvefæste imod en bestemt aarlig Kornafgift q), kunde man da vel anseet Stiftelsen sikkert for Tab? Ja Maaske (268)

- o) Omtrent Aar 1100, i Erik Eiegods Tid, kunde man (efter Saxos Beretning) i Danmark købe en Skieppe Korn for en Penning, altsaa halvanden Tønde Korn for en Skilling. I Aaret 1467 solgtes en Staloxe for 3 Mark og en Tønde Smør for 6 Mk. (Se Rhabeks Minerva 1796, 3 B, S 70). I Aarene 1601 – 10 kostede en Tønde Rug i Sielland, efter Middeltallet af disse Aars Capitaltaxter, 2 Rdr. 4 1/5 Skl.; men i Aarene 1801 – 5, 6 Rdr. 4 4/5 Skl.
- p) Hvor Meget Danmarks og Norges saavel som Iislands øvrige lærde Skoler har tabt ved, for faa Aar siden, at afhænde deres Bønergods, kan sees i Etatsr. Engelstofts Universitets- og Skole-Annaler 1810, 2 B-, S 279, 1811 1B. S 279, og 1813, S 230. Conf. Prof. J. Møllers Theolog. Bibl. 16 B, S. 197.
- q) Paa denne Maade afhændes nu de øvrige Lærde Skolers Bønergods (Engelstofts Ann. 1811, 1 B., S. 279). Hvor Godset er adspredt, og Bestyrelsen altsaa vanskeligere (268) og mere bekostelig, kan denne Operation vel være at tilraade, end ved et samlet Gods.

hvis man kunde forudsætte, at Jorddyrkningen her til Lands nu havde naaet sin høieste Spidse. Lader aarlig yder til Skolen 5 Tønder Byg, erholdt Arvefæste mod en aarlig Afgift af 6 Tønder; vistnok havde Stiftelsen da for Øieblikket vundet ; men hvo veed, om ikke samme Gaard ved forbedret Agerbrug kunde om eethundrede Aar være istand til at yde aarlig otte eller tolv Tønder Sæd?

Hvad, om den Grundsætning, at Stiftelsen var tient med at give Bønderne Arvefæste paa deres Gaarde, var bleven fulgt for halvtredsindstyve Aar siden! Hvorledes vilde det da nu seet ud med Stiftelsens Indtægter? Den Bondegaard, som for halvtredsindstyve Aar siden kunde yde, var altsaa ikke over en Fierdedeel af den Afgift, man nu med Billighed kan fordre af dem; og haabe maa man, at vore Efterkommere efter et halvt Seculums Forløb ville kunne sige omtrent det samme om vor Tid, som vi nu sige om Fortiden.

O, at derfor den Dag aldrig opgaae Herlufsholm, da nogen Skoleherre eller anden bestrende Magt saaledes troer sig berettiget til at sætte Grændse for dens Sigen i Velstand! Og skulde en saadan Tid komme, da gid de Ord, vi her have fremført, i det mindste maatte vække til Eftertanke! Da har Forfatteren opnaaet den (269) Hensigt, han havde med at fremsætte sine Tanker over et for Herlufsholms Velfærd saa vigtigt Spørgsmaal.

Ogsaa strax efter Geheimeraad Brandts Død blev denne Sag paa ny bragt paa Bane, og syntes nu at være sin Udførelse nær. Da det endog ved en kongelig Resolution af 17 Mai 1805 blev fastsat, at Bøndergaardene efterhaanden maatte overdrages deres Beboere til Arvefæste. Men til Raadgiver ved Udførelsen af den forehavende Plan blev, til Lykke for Herlufsholm, valgt en Mand, som havde baade Redelighed og Frimodighed nok til uden Tilbageholdenhed at fraraade et Foretagende, hvis Fordærvelighed at fraraade et Foretagende, hvis Fordærvelighed for Stiftelsen han indsaar; og denne Mand, hvis Navn fortæller her at bevares til taknemmelig Erindring, var Landinspectør Iver Unssgaard. Med hans Raad forenede Stiftelsens Forvalter ogsaa sit, og derved afværgedes et Foretagende, man ellers formodentlig snart, men dog vistnok for silde, vilde kommen til at fortryde.

Vi have betragtet den Omsorg, Geheimeraad Brandt viste for Godsets Opkomst; men var denne stor, var hans Omhu for Skolen det ikke mindre. Her var det især hans Gavnelyst i Almindelighed, og hans

udmærkede Hengivenhed for Herlufsholm i særdeleshed, havde Leilighed at vise sig. I det alt for lange Tidsrum af fem og tyve Aar, som hendøsedes under Thotts og Ratlous Bestyrelse, vare de fleste af Grev Holsteins Indretninger efterhaanden saaledes faldne bort af sig selv, at man i mange Punkter nødtes at anse det Holsteinske Reglement som ophævet. Forandrede Vedtægter havde giort forandrede Indretninger nødvendige. Dette foranledigede Brandt, ei længe efterat Bestyrelsen var bleven ham overdragen, til at tænke paa adskillige Indretninger, (270) mere passende nærværende Omstændigheder. Især blev der med Disciplenes daglige Værelser (de to øverste Etager i Bygningen Tab. III. No. 2, A og No. 3) foretaget en Hovedforandring; istedetfor at Disciplene forhen havde været to om eet Værelse uden Kakkellovn, erholdt de nu to Fællesværelser under Navn af Paaklædningsstuer, for synede med Kakkellovne, og to fælles Sovesale foruden en Sygestue r). Istedetfor at forhen to Disciple havde været om een Seng med Fierdyner (som de selv måtte anskaffe), fik nu hver af dem sin særskilte Seng med Krølhaars Madrasser og Tepper (som Skolen anskaffede) – en for Reenlighed, for Sundhed, og i pædagogisk Henseende vigtigere Forandring, end maaske mange forestille sig -; og til Ordens 3½ Alen.

Vedligeholdelse blev det fastsat, at en Lærer skulde ligge paa hver af Sovesalene. I Paaklædningsstuerne indrettedes de nødvendige Klædeskabe, og alle benævnte Værelser bleve gibsede, og saa vel indrettede som Omstændighederne tillode s). Disciplene fik saaledes varme Værelser at opholde sig paa om Vinteren; de bleve mere samlede, og Lærernes Tilsyn blev lettere. Derimod kan det ei negtes, at saa mange unge Menneskers Samling paa et Par Værelser, hvor de i Forberedelsestimerne for en (271)

- r) Da Disciplenes Antal i Aaret 1799 forøgedes fra 24 til 30, blev man nødt til ogsaa at tage Sygestuen til dagligt Brug, saa at der fra den Tid af blev tre daglige Værelser eller saakaldte Paaklædningsstuer, hvoraf det ene, naar behøvedes, brugtes som Sygestue.
- s) Værelserne i øverste Etage kunde ikke blive høiere end 3½ Alen.

stor Deel vare sig selv overladte, ei altid kunde tilstede den Studering fornødne Ro t).

Det er forhen berørt, at Virkningerne af det Thottiske Besparelssystem ikke vare mindre kiendelige af Hovedgaardens forfaldne Bygninger, end af Bøndergodsets usle Forfatning; men Geheimeraad Brandt tilkommer den Roes, at han var ligesaa langt fra utidig Sparsommelighed, som fra Ødselhed. De forfaldne Bygninger skulde istandsættes: saasnart nys ommeldte Forandring med Discipelkamrene var færdig, blev der til en Hovedreparation paa Kirken anvendt en ikke ubetydelig Sum; derfra kom Raden til Rectorboligen – en gammel uanseelig grundmuret Bygning, hvis Tilstand var saadan, at man fandt det tienligst aldeles at nedrive den, og paa dens Ruiner reiste sig en større og labgt skønnere ligeledes grundmuret Bygning, bestemt, som den forrige, til Bolig for Skolens Rector og til den egentlige Skole. Ogsaa de til Rectorboligen henhørende Udhuse bleve, formedelst de gamles Brøstfældighed, af nye opbyggede. Overalt erholdt Gaardens Bygninger den Reparation, de behøvede u); og for at sikre Skolen saadant Arbejde, som den kunde være tient med, brugte han ved ethvert (272)

- t) Udenfor Underviisningstimerne kunde Disciplene ogsaa opholde sig i Skoleværelserne (Lectierne); med disse vare om Vinteren ei altid forsynede med Varme.

- u) <de to eneste af Hovedgaardens Bygninger, som under Brandts Bestyrelse ingen Hoved-Udbedring erholdt, vare Forvalterboligen og Munkelængen (Tab I, V og C), hvilken sidste dog ogsaa i hans seneste Aar var bestemt dertil.

<arbejde af nogen Betydenhed, altid en af Kiøbenhavns mest bekiendte Bygmestere v). Og saaledes blev der af Geheimeraad Brandt, i de 17 Aar Stiftelsen stod under hans Bestyrelse, efter nøiagtig Beregning anvendt:

1) til Reparationer og Forbedringer ved Hovedgaarden, Kirken, Betienternes Huse og Godsets Skoler, den betydelige Sum	18081 Rdlr
2) til nye Bygninger	<u>9211 Rdlr.</u>
Tilsammen	27292 Rdlr

Men alle disse betydelige Omkostninger uagtet blev Stiftelsens Capital af hem ei alene urørt, men endog forøget med 5500 Rigsdaler a); thi hans Omhu for Stiftelsen vidste altid, til overordentlige Udgifter at forskaffe overordentlige Indtægter; og ingen ny Bygning eller Forbedring ved en gammel begyndte han, inden han først havde tilveiebragt de dertil fornødne Penge. Af sin Indflydelse hos Regieringen, og dennes Lyst til at understøtte almeennyttige Foretagender, benyttede han sig ligesom den uforglemmelige Holstein, til Gavn for Herlufsholm. Af de Penge, som indkom for Adelskabs og Rangtitlers Meddelelse, og som af Regieringen altid bestemmes til Understøttelse for en eller anden offentlig Indretning, forskaffede han saaledes Herlufsholm Tid efter anden adskillige tusinde Rigsdaler, hvilke han fornemmelig (273)

- v) Den Borgerlige Artilleri-Major, Raadmand Lange.

- a) Under Brandts Bestyrelse voxte Stiftelsens Capital fra 24658 Rdr. Til 29677 Rdr. (Brorsons oratio funebris, Pag. 22)

anvendte til nye Bygninger b). Af Overskuddet af de norske Auctionspenge erholdt han 600 Rdr. Aarlig i fem paa hinanden følgende Aar, paa Vilkaar (som han selv havde foreskrevet) at forøge Disciplenes Antal fra 24 til 30. Fra Aaret 1792 til 1804 (incluf.) erholdt han af Cancelliets Forn aarlig 500 Rdlr, som han ikke lod indflyde i Skolens almindelige Kasse, men holdt derover et privat Regnskab, som ahn aarlig aflagde for Cancelliet; disse Penge anvendte han fornemmelig til Anskaffelsen af adskillige nyttige Inventarier og andre overordentlige Udgifter. Saaledes f. Ex. Anskaffedes herfor et Par fortræffelige Brandsprøiter for Gaarden, Madratser og Tepper til Disciplenes og Lærernes Senge, en Samling af fysikalske Instrumenter til Brug ved Underviisningen o. dsl. Desuden havde han deraf oplagt og paa Rente udsat en Capital af 2500 Rdlr., som han havde bestemt til et Fond for Skolens Bibliothek. Ogsaa hos formuende Private af sit Bekiendtskab søgte Geheimeraad Brandt at opvække den samme Enthusiasme for Herlufsholm, hvoraf han selv besieledes; og Stiftelsen blev derved indlemmet i et Par Testamenter, hvoraf den endog efter hans Død har høstet Frugter c). (274)

- b) Den nye Rectorbolig, som kostede 4341 Rdlr. opførtes saaledes uden een skillings Udgift for Skolen.
- c) Ved Testamente af 1797 skienkede Frue Generalkrigskommissærinde M. Wærn, fød Haslef, til Skolen 4000 Rdlr. Dansk Currant, som i sin Tid skulde udbetales til Skolens Patron, og efter Stifterindens Ønske bestyres under Navn af det Wærnske Legat. Ved Frue Wærns Død 1812

erholdt Stiftelsen denne Capital. En Borger i Kiøbenhavn, Nicolai Risen, testamenterede (274) Skole hele sin Formue; men Udbyttet heraf blev en ubetydelig Sum. En af Kiøbenhavns rigeste Handelsmænd, som ingen nær beslægtede Arvinger efterlod sig, havde lovet Ghrd. Brandt at betænke Herlufsholm i sit Testamente med en klækkelig Sum, men døde uden at have opfyldt sit Løfte.

Hvad Brandt virkede til Underviisningens Fremme, og til Ordens Vedligeholdelse blandt Skolens Ungdom udenfor Underviisningstimerne, skal i følgende Afdeling nærmere omtales; men hvorledes hans Forhold i Almindelighed var mod Disciplene, mod Skolens Lærere og Betiente, bør her kortelig berøres. Ingen kunde have mere Faderhierte mod Disciplene, eller elske dem inderligere, end han. Intet var ham kjærere, end naar han kunde have Leilighed at forskaffe dem en eller anden Fornøielse, eller see dem muntre ved deres Lege; thi han var af Naturen selv munter, og en Elsker af Munterhed og Spøg. Ved sine Besøg paa Herlufsholm anstillede han derfor paa egen Regning undertiden smaa Lystfarter, enten til Skoven eller til et andet i Nærheden liggende Sted, hvor Ungdommen da i Selskab med ham selv og med sine Lærere fornøiede sig i Naturens Skiød. Med sand Gløde gjorde han selv, eller bidrog til at fremme saadanne Indretninger, hvorved Ungdommen i sine Fritimer kunde nyde en uskyldig Adspredelse: saaledes lod han i Skolegaarden bygge for Disciplene et stort paa Pæle staaende Duehuus (med flere Afdelinger for derved at forebygge de Smaatvistigheder der kunde komme af Fælleddskab), og den maatte lidet kiende til Ungdommens Tilbøielighed, som kunde tvivle om, hvad Glæde en saadan Indretning forskaffede. Selv leverede (275) han til Skolens Brug en Samling af Instrumenter til Leg og Underholdning, saavel for de ældre som yngre Elever, Fierbolde, Skakspil o. dsl. D). Ligeledes tilstod han et ikke ringe Bidrag til et Morskabsbibliotheks Oprettelse, til gavnlig Underholdning for Disciplene i deres Fritimer. E. Hauge blev under ham indrettet for Disciplene, hvori enhver fik sin egen Jordplet til Dyrkning, og sin Andeel i Frugttræerne e). Men ikke allene medens Trolles Fostersønner som Disciple nød Skolens Beneficier, sørgede Brandt for dem; ogsaa efterat de vare komne til Universitetet erkyndigede han sig om, hvorledes det gik dem; og den, som han da troede at fortjene Understøttelse, hialp han ofte ved sin formaaende Anbefaling. Men blandt alle de Beviser, han gav Disciplene paa sin Kiærlighed, fortjener dog den Foranstaltning isærdeleshed at omtales, formedelst hvilken ikke alene nu, men ogsaa i den kommende Tid, manges Fader og manges betænksom Yngling vil have Grund til at velsigne hans Minde: Som de sidste Frugt af hans (276)

- d) Disse Sager bleve til Skolen udsendte omtrent 1792; men Ingen tog sig af dem, og de bleve snart ødelagte.
- e) Efter Grev Holsteins Indretning var det Disciplene tilladt, undertiden at komme med Lærerne i Skolen offentlige Hauge; men denne Skik var Tid efter anden aldeles gaaen af Bryg, og Disciplene nød lidet eller intet af Hagens Frembringelser. Foranlediget heraf havde de ligesom faaet Hevd paa at tage sig selv til Rette; dette var ingen Hemmelighed; og for at forebygge denne Uorden, blev et lidet Stykke af Skolehaugen 1802 indrettet som en særskilt Hauge for Disciplene, hvorved den her omtalte Uskik standsedes.

Virksomhed for sit Yndlingssted, inden han tog sin Afsked som Cancelliepræsident, udvirkede Brandt følgende Kongelige Resolution af 29 Junii 1799, ”at der af Fyens Bispestoels Indkomster skal (saasnart Vacance indtræffer) afgives aarlig 500 Rdlr. til Herlufsholms Skole, hvilke skulle anvendes til Stipendier for de derfra udgaaende Disciple i det første Aar efterat de ere komne i Akademiet, samt at Skoleherren i sin Tid skal indkomme til Hans Majestæt med nærmere Forestilling om, hvorledes

disse 500 Rdlr. skulle Fordeles.” Uden selv nogensinde at have følt Manglens trykkende Byrde vidste Brandt dog, hvor besværligt det er for mangan Fader at underholde sin Søn ved Universitetet i særdeleshed i det første akademiske Aar, da Adgang til Stipendierne endnu ikke er ham aaben; og han indsaar, at denne Besværlighed maatte føles dobbelt af den Fader, hvis Søns Underholdning i Skolen ikke havde kostet betydeligt. Men selv fik han ikke den Glæde at see Disciplene nyde Frugten af denne Foranstaltning; thi han døde omtrent paa samme Tid, som Fyens daværende Biskop; og de senere angaaende dette Legat tagne nærmere Bestemmelse blive altsaa ikke her at omtale.

Som Brandts Forhold var mod Disciplene, saaledes var det og mod Lærerne: stedse omgikkes han disse med Velvillie og forekommende Høflighed; Hørernes Indkomster bleve af ham forbedrede; og dem, som vare Theologer, hialp han sødvanlig efter 3, 4 a 5 Aars Forløb til skikkelige Præstekald. I Skolens Sager raadspurgte han sig gierne med Lærerne; og et Raad, hvis Gavnlighed for Skolen han indsaar, var ham stedse kiært, hvem det (277) endog kom fra. Han kom sædvanlig til Herlufsholm et paar gange aarlig, blev her da nogle dage: i denne Tid omgikkes han saavel Lærerne, som Gaardens øvrige Beboere paa den venskabeligste Maade, oh man saar da i ham ikke Statsministeren, so nedlod sig til sine Underhavende, men en øm og kiærlig Fader, der med oprigtig Deltagelse underrettede sig om sit Huses og sine Børns Anliggender, og sørgede for deres Vel. Lærerne besøgte han paa deres Kamre, saar ogsaa gierne, at de kom til ham igien, og taledes ed ham om Skolens Anliggender. Ogsaa Disciplene lod han gierne komme til sig og underholdt sig da noget med enhver af dem. Under sit Ophold spiste han altid i samme Værelse som Disciplene, og indbød da stedse til sit Bord Rector, Conrector, og hvilke andre ham ellers syntes. Skolens Lovsang om Aftenen og Gudstienesten om Søndagen forsømte han sielden undtagen i hans sidste Tid, da tiltagende Døvhed hindrede ham; thi han var en Mand af sand Religiositet. Førend hans uheldige Døvhed forbød ham det, indfandt han sig ogsaa imellemstunder i Underviisningstimerne.

Vi have saaledes lært at kiende Geheimeraad Brandts mange fortræffelige Egenskaber som Herlufsholms Bestyrer; vi have seet den Virksomhed, hvormed han antog sig og ophialp Stiftelsens Oekonomie, hans uskrømtede Kiærlighed og Omhu for Disciplene, og den udmærkede Varme, hvormed han ved alle Leiligheder søgte at fremme deres og Skolens Vel. Med det er Historieskriverens første Pligt at lade Sandhed styre hans Pen: Kiærlighed til den Person, hvis Billede han maler, maa ei bestikke ham, saa han fordølger denne Ufuldkommender. Men Hvo vilde vel miskiende en Mands Dyder, fordi han (274) tillige har menneskelige Svagheder!

Hvor faar vi en Fuldkommen: paa Jorden, som ikke havde Feil? At feile er Menneskets Lod; og den Mand, hvis Dyder ere overveiende, maa man ikke med ukiærlig Haardhed bedømme, fordi han feiler.

Det kan ei negtes, at Skolen, alle Brandts utrættelige Bestræbelser uagtet, dog ikke naaede, og kunde ei heller under ham naa den Flor, hvorved den Holsteinske Periode udmærkede sig. Brandt manglede, som vi har seet, vel ikke Holsteins Virksomhed, endnu mindre hans gode Villie og inderlige Hengivenhed for Stiftelsen; men han Holsteins manglede lyse Aand til at kiende dens Mangler; og, hvor han indsaar disse, der manglede han ofte Holsteins Mod til at paatale dem, og den raske Bestemthed, hvorved denne altid vidste at rydde enhver Uorden af Veien. Ikkun saa ad de Lærere eller Betiente, som under Brandt bleve ansatte, erholdt nogen skriftlig Instrux; deres Pligter, Rettigheder og giensidige Forhold vare altsaa ikke bestemte; og deraf maaatte nødvendig af og til opstaa Forvirring og Uorden, undertiden endog betydelig Uorden f). Og Trangen til saadanne Instruxer var saa meget større, som man heller intet almindeligt ansaaes, formedelst forandrede Omstændigheder, allerede længe som ugyldigt; af mange Vedkommende kiendtes det (279)

- f) Saaledes F.eks. naar man undertiden vel fandt, at en eller anden Ting burde giøres, men ikke vidste, hvem dens Udførelse egentlig paalaae; eller naar man havde forskellige Maximer at handle efter, og Enhver da vilde følge sine, fordi ingen udtrykkelig Lov bestemte, hvilke der skulde følges.

ikke engang. Enkelte Instruxer bleve vel af Brandt udskældte, f. Ex, for den af ham ansatte Educationsinspektør; men deels vare disse formedelst Ubestemtheden i deres Forskrifter vanskelige at følge, deels vare de ei altid saa nøie sammenpassende enten med Andres Instruxer, eller med almindelig indførte Vedtægter, at de kunde følges uden Collision. Brandt ønskede at fremme Alting med det Gode; hans Godmodighed tillod ham ei, med bestemt Fasthed at paatale Uordener, hvor han traf dem, eller at tage kraftige Forholdsregler mod de Betiente, som ikke efterkom deres Pligter; og der gaves ogsaa Folk, der vidste at betiene sig af hans Svaghed.

For Hovedgaardens Pyntelighed og Omegnens Forskiønnelse viste Brandt ikke den Smag, som Holstein. Dennes skønne Anlæg rundt omkring Gaarden. Som nu i trede Skoleherrers Tid havde staaet ganske sig selv overladte, forfaldt derfor mere og mere.

Vel vedblev Skolen at holde Gartner, og at levere denne Folk til at arbeide under sig; men Gartneren gjorde lige saa Meget ved Alleerne og de øvrige Anlæg omkring Gaarden, som ved Skolens Hauge, det er – Intet.

Formedelst Svaghed, men især formedelst en i høi Grad tiltagende Tunghørighed, tog Geheimeraad Brandt, i Efteraaret 1799, Afsked fra sine offentlige Embeder, og valgte fra den Tid af sin Bopæl paa en Eiendomsgaard ved Slagelse, hvor han i sin tiltagende Alderdom nød et ved utrættelig Arbeidsomhed fortient Otium, delende Tiden mellem Læsning, Venneomgang g), de sysselsættelser (280)

- g) Adskillige værdige Mænd havde omtrent paa samme Tid som Ghrd. Brandt valgt Slagelse til deres Alderdoms Opholdssted, blandt hvilke Forfatteren blot vil nævne (280) den fortiente Confessionarius Bastholm. Ogsaa havde Brandt i Slagelse en Fætter og en Svoger. Med disse og adskillige af Byens geistlige og verdslige Embedsmænd pleiede han altid venskabelig Omgang.

hans landlige Opholdssted gav Anledning til, og Omsorg for sit kiære Herlufsholm. Saaledes levede han, indtil Skolens Rectors, Professor Bernts, Død anledigede det Ønske hos ham at kunne tilbringe sine sidste Dage paa Herlufsholm. Efter Overeenskomst med Bernts Eftermand, Professor Brorson, skulde Brandt have Rectorboligen til Beboelse, og Prof. Brorson imidlertid vedblive at beboe de Værelser, han som Conrector havde havt. Men da den egentlige Rectorbolig ikke befandtes rummelig nok for hans Behov, besluttede han at tage de i samme Bygning værende Skoleværelser – Lectierne – med til Beboelse, og i deres Sted at lade Skolens store Auditorium afdele til Lectier; dog blev dette kun bestemt som en midlertidig Indretning, der engang ved Brandts Død, efter hans egen udtrykkelige Bestemmelse, igien skulde ophøre: og, da han ei vilde tilstede, at Stiftelsens Kasse besværedes med Udgifter til hans Fordeel, saa bestred han selv alle de Omkostninger, som disse for hans Skyld foretagne Forandringer medførte. Ogsaa bør det som Beviis paa Ghrd. Brandts Uegennyttighed erindres, at han ei vilde afbenytte Rectorboligen uden at svare Rector deraf fuld Leie.

Udentvivl indsaa han selv, at disse Forandringer ei kunde skee uden adskillige Ubequemmeligheder for Skolen h); men han troede, og vel medrette, at den (281)

- h) Af disse Ubeqvemmeligheder vil Forf. Blot nævne denne ene, at man paa Auditoriet ei kunde faae Plads til mere (281) tre Classer, hvorfor en af Lærerne fra denne Indretnings Begyndelse blev nødt til at læse paa et af Disciplenes Paaklædningsværelser. Ved denne Indretning forblev det endnu fire Aar efter Ghrd. Brandts Død, indtil Underviisningssalene i Efteraaret 1809 bleve forflyttede til den nye Skolebygning.

skole, for hvilken han havde gjort saa Meget, igien kunde gjøre en lille Opoffrelse for at forsøde ham den korte Levetid (saaledes yttrede han sig), han endnu kunde have tilbage. Imidlertid maatte han for denne Sags Skyld døie nogle Ubehageligheder, som dog de, der voldede ham samme, udentvivl siden har fortrudt i). I September 1804 ankom han til Herlufsholm, og to sin nye Bolig i Besiddelse; men syg kom han hertil, og erholdt siden ikke sin Helbred, der bestandig blev slettere; og d. 16 Marts 1805 endte han sin jordiske Bane i en Alder af næsten 70 Aar k).

Ved sit Testamente havde Ghrd. Brandt skienket Stiftelsen sin hele anseelige Bogsamling, bestaaende af mere end 7000 Bind, hvoraf et ikke lidet Antal Manuskripter. Og for endogsaa efter sin Død at vise sit venskabelige Sindelag (282)

- i) I Bladet Dagen for 1804 No. 94 og 99 var nemlig i denne Anledning inden Brandts Ankomst til Herlufsholm, indtykket et Par noget bittre Stykker, som udentvivl havde til Hensigt at formaae ham til at afstaae fra et Forsæt, hvis Følger for Skolen Mange i flere Henseender fandt betænkelige.
- k) Han var født d, 20 Octob, 1735. Flere af hans Levnetsomstændigheder findes anførte i Oratio funebris in obitum perillustris et nobilissimi viri Christiani a Brandt, &c, habita Ao. 1805 a Mag. A. W. Brorson, Prof. & Rect. Scholæ Herlov. (*En Ligtale om en berømt og ædel kristen Mands Død af Brandt o. s. v., leveret af Ao. 1805 f.Kr*)

mod de Personer, han i sit Liv ved saa mange Leiligheder havde givet Prøver paa sin Velvillie, havde ham i sit Testamente bestemt, at enhver af Skolens Lærere, enhver af Disciplene, og enhver af Stiftelsens Betiente, skulde erhold eet eller andet Stykke af hans efterladte Pretiosa som en Mindegave. Disciplene fik saaledes hver et Stykke af hans Medalliesamling; de øvrige Mindegaver bestode i kostbare Skrivetøier, Taffeluhre, Daaser o. dsl.; men det var ikke disse Tings Kostbarhed, der gav dem deres Værdi, saa meget som det Sindelag hos Giveren, der fremlyste af disse velmeente Forglemmigei.

Efter e Bestemmelse i den Afdødes Testamente blev hans afsiælede Legeme brat til Kiøbenhavn og der uden alle Ceremonier hensat i hans Familiebegravelse i Petri Kirke. Uagtet Brandt endt sine Dage paa sit Yndlingssted, kan dette altsaa dog ikke fremvise hans Grav; men stedse skal Geheimeraad Brandt nævnes som en af Stiftelsens ædleste, uegennyttigste og nidkiæreste Bestyrere.

Underviisningen og Opdragelsen 1763 – 1805.

Med Underviisningen foretoges under Grev Thotts Bestyrelse ikkun fa Forandringer. For at spare afskaffede han den franske Sprogmaster, og overdrog til en af Hørerne at læse Fransk en Time daglig, men blot for øverste Classe l). De tydske og franske Aviser afskaffede (283)

- l) Paa denne Maade fortsattes Underviisningen i det franske Sprog under Hørerne Mag. Bastholm og Mag. Lund, (283) indtil dennes Forflyttelse fra Skolen Aar 1791; men ved denne

Underviisning udrettedes aldrig Noget af Betydenhed, og kunde Intet udrettes, formedelst den blandt Disciplene dengang herskende Fordom at øverst Classes Disciple vare for gode til at staae under en af Hørerne.

han. Underviisningen i Theologie og Hebraisk, som efter Holsteins Indretning hidtil havde paaligget Præsten, overdrog han til Rector, og tilstoppede derved en Kilde til Misforstaaelse mellem disse tvende Embedsmænd, som aldrig kunde mangle Næring, saalænge de, uafhængige af hinanden, skulde bestyre Underviisningen i samme Classe m). I øvrigt skulde Holsteins Indretninger vedblive. (284)

- m) De tvende første Lectorer (Nannestad og Studsgaard) blev det i deres Kaldsbreve paalagt, foruden at undervise i Theologie og Hebraisk tillige at svare til Skolens Kasse en aarlig Afgift af 100 Rdlr., for hvilken dog Studsgaard, ei længe efter sin Ansættelse, ved Kgl. Resolution af 1760 blev fritagen. Ved dennes Forflyttelse 1770 var det, Rector paatog sig ovennævnte Underviisning imod en aarlig Godtgørelse af 50 Rdlr., som Studsgaards Eftermand Provst Hammer, paa Grund af sin Fritagelse for Lectoratet, ikke udrede, indtil bemeldte Afgift, ved en af Grev Thott udvirket Kgl. Resolution af 1779, blev paalagt Skolens Kasse, ”saalænge,” siger Resolutionen, ”Professor Bernth der som Rector, bliver dennes Pligt, ligesom i andre Skoler, at læse for Disciplene i Theologien og det hebraiske Sprog uden særdeles Belønning derfor”. Efter Provst Hammers Død ei blot fornyedes men og forhøiedes Paalæget, saa at hans tvende Eftermænd, Mag. Fog og Stedets nuværende Præst, paa Grund (285)

Reglementet for Underviisningen blev altsaa under Thott næsten, som det havde været under hans Formand; men det blev ikke fulgt, som under denne. Thott erkyndigede sig aldrig personlig om Skolens Forfatning; de under Holstein havde havt n). Hertil kom, at den ene af Hørerne under mange Aars Tieneste var bleven (285)

- m) (*Forsat*) Af den paa Kaldet forhen hvilende Forpligtelse, blev paalagt at yde til Skolen aarlig 100 Rdlr., og desuden, sige Kaldsbrevene, ”skal han (Præsten) og være forpligtet til, i Tilfælde af Sygdom maatte hindre en eller anden af Skolens Lærere fra selv at forrette deres Embede, eller Vacance i een eller anden Læropost maatte indtræffe, imidlertid at opfylde de Læreren paaliggende Pligter”. Istedetfor denne sidste Forpligtelse, hvis Opfyldelse aldrig er bleven fordret, og ifølge sine Natur ei heller vel kunde blive det, synes det mere passende, om det blev paalagt de følgende Præster, ved Disciplenes Forberedelse til Confirmationen at rette sig efter Skolens Leilighed, saavel med Hensyn til Tiden (hvorom nærmere Bestemmelse kunde skee i Kaldsbrevet) som til Stedet. I stedet for Skolens Confirmander forhen maatte gaae til Præsten i hans Bolig i Lille-Nestved, har Stiftelsen nuværende Præst indvilliget i at fortage Underviisningen med dem paa Skolen selv, hvorimod han er (ligesom hans Formand i sine Embedsaar) fritagen for ovennævnte Pengeafgift.
- n) Saaledes F.eks. forringede han Lærernes Kaar ved at anskaffe Exspectanterne. Ved ingen Leiligheder tog han sig af dem. (See mere herom i Profess. Bernths Characteristik.)

gammel og aflægs o), ligesom og Rector selv begyndte at ældes og slappes. Hvad Under altsaa, at Uordener efterhaanden begyndte at indsnige sig og gribe om sig, og at det Holsteinske Underviisningsreglement med hans øvrige Forskrifter lidt efter lidt kom i Forglemmelse. Disciplenes Skoletimer vare faa, deres ledige Timer mange p): ved at afskaffe Chorsangen, uden at bestemme hvortil den derved vunde Tid skulde anvendes, var ikkun de ledige Timers Antal bleven forøget, og

derved Anledningen til Uordenerne forstørret; og, naar de daglige Underviisnings- og Spisetimer fraregnes, vare Disciplene næsten ganske sig selv overladte.

For under saa mislige Omstændigheder at lette Skolens aldrende Rector sit Arbeide, og for at ophielpe Skolen, fandt Greb Thott det tienligt at ansætte en Conrector, hvis Forretning blev: at dele Underviisningen (286)

- o) Han døde som Hører 1786, i en Alder af over tredsindstyve Aar.
- p) De almindelige Underviisningstimer vare: Kl. 10 – 12 og 3 – 5; men hertil kom for øverste Classe Kl. 8 – 9, som var Fransk-Time, og for de to nederste Classer Kl. 2 – 3, som var Skrive- og Regne-Time. Om Sommeren begyndte Formiddagsunderviisningen en Time tidligere, men endte da Kl. 11. Onsdag og Løverdage Eftermiddage læstes der ikke, men var fuldkommen Frihed. Ferierne vare ved Misbrug saaledes udvidede, at Hovedferien varede fra 1 August til midt i September. Juleferien tre Uger, Paaskeferien to og Pintseferien een Uge, foruden de enkelte Dages Ferier, som Kongens Fødselsdag, fire Markedsdage o. dsl.

med Rector, og i Forening med ham at antage sig Skolens Bestyrelse, samt tillige at være Bibliothekar. I Begyndelsen af Aaret 1785 ankom Magister Anders Winding Brorson som Conrector; og hvor meget baade Sædelighed og Flid tiltog blandt Disciplene ved hans virksomme Deeltagelse i Skolens Bestyrelse, er endnu Mange i skrift Minde. Underviisningen i øverste Classe var fra nu af saaledes deelt, at Rector docerte Theologie, Hebraisk, det Halve af Græsk og det Halve af Latinen (Prosaisterne) de tre første Dage af Ugen; Conrector de tre sidste Dage Historiske og Geographie, samt det øvrige af Græsk og Latinen (Digtene); og en af Hørerne Fransk. Inspectionen over Disciplene i Fritimerne vedblev efter Holsteins Indretning at være deelt mellem de tvende Hørere, saaledes, at de ugeviis dermed stiftede, dog under Rectors og Conrectors Overtilsyn. Men denne Hørernes Inspection var mere i Navn end i Gavn, og bestod ikke i meget andet, end i af og til at møde i Lovsangen Morgen og Aften q), og noget væsentligt kunde den ikke virke, saalænge den Fordom ei kunde den ikke virke, saalænge den Fordom ei kunde udryddes, at en høiere Classes Lærer. Saadan var Forfatningen, da Geheimeraad Brandt blev Skoleherre. (287)

- q) Aftenlovsangen holdtes altid Kl. 9, men Morgenlovsangen til ubestemt Tid, sædvanlig imellem Kl. 7 og 8; dog vedblev Lovsangsklokken stedse at give Signal Kl. 6, til Erindring om, hvad Tid denne Andagtsforretning egentlig skulde holdes. Af øverste Classes Disciple mødte i Lovsangen hvo der vilde, af de øvrige mødte de fleste.

Denne Mand, hvis velmeente Iver for Alt, hvad han troede kunde fremme Disciplenes Moralitet, stedse fortienet med Agtelse at erindres, indsaa fuldkommen i deres Fritimer. Lærerne opmuntrede han derfor til et saadant Tilsyn; men da de yngre Lærere, som hertil havde Villie (Mag. S. L. Fog og A. K. Holm fortienet at nævnes som saadanne), intet formaaede at udrette, og Tilsynet, skønt bedre end forhen, dog endnu befandtes meget mangelfuldt, saa haabede Brandt at opnaae sit Ønske ved at overdrage denne Omsorg til een eneste Mand. Under Navn af Skole-Inspector ansattes derfor, Aar 1792, en Embedsmand, hvis Hovedforretning skulde bestaa i at have Tilsyn med Disciplene udenfor Skoletimerne. Ham blev det paalagt at sørge for: at Disciplene vare oppe om Morgen og i Seng om Aftenen til bestemt Tid (fastsat til Kl. 10); at de om Morgen noget før Skoletiden vare ordentlig og reenligt paaklædte; at Sovesalene og Kamrene til samme Tid vare i Orden; at de i Fritimerne ei spildte Tiden i Lediggang, men anvendte den til deres Studeringer. Han skulde ledsage dem paa deres Spadsereture i Marken og Skoven; han skulde paasee, at Spiserelementet overholdes af Oekonomus

m.m. Foruden disse Forretninger skulde Inspector undervise hele Skolen i Regning og Skrivning en Time daglig, og dem, som havde Anlæg dertil, i Frihaandstegning samt i Vocalmusik, i at spille paa Klaveer og, om muligt, paa flere Instrumenter, desuden skulde han spille Orglet ved Gudstienesten. Men naar man fordre for meget, faaer man ofte just derfor des mindre: saaledes gik der (288) her. Den antagne Inspector var en ung Mand, som hverken besad den fornødne Auctoritet eller andre Egenskaber, der maatte udfordres til at lede saa mange unge Mennesker, blandt hvilke der netop dengang ikke Herskede den bedste Tone. Ei heller fik han af sine Medlærere den fornødne Understøttelse; og den ham givne Instrux kom saa ofte i Collision med Andres, og med gamle Vedtægter, at han snart mærkede, det blev ham umuligt at opfylde Alt, hvad der var ham paalagt, og – Disciplene bleve, som de forhen havde været, uden Tilsyn.

Virkningerne heraf paa deres Sædelighed blev snart alt for kiendelig vil, at den kunde undgaae Skoleherrens Opmærksomhed. Men lod det sig vel ogsaa vente, at Tilsynet med Ungdommen, overdraget i een Mands Hænder, nogensinde vilde vorde hvad det skulde være? Bestandigt tilsyn af Een synes, om ei at indeholde en Modsigelse, saa dog i det mindste at henhøre blandt de Fordringer, der vanskelig kunne ventes realiserede; thi kan man vel af Nogen fordre eller vente, at han skulde opoffere sig saaledes til sine Kaldspligter, at han for disses Skyld skulde give Slip paa enhver selskabelig Fornøielse udenfor sit Hiem? Og uden en saadan Opoffrelse maa hans Tilsyn ofte blot existeret i Navnet. I Sygdoms og andre vigtige Forfalds Tilfælde behøver Inspectionen ikke at hvile, naar den afvexler imellem Flere; men skal denne vigtige Deel af Disciplinen udføres af een Mand, er den idelig udsat for Afbrydelse. Mangen Uorden, som vilde vorde opdaget og tilintetgiort, naar Flere havde deres Opmærksomhed henvendt derpaa, maa blive overseet af en Enkelt, (plus vident oculi quam (289) oculus.) (*øjnene ser mere end (289) øjet.*) At Tilsynet med Ungdommen under denne Inspector ikke var, som det burde, maa derfor ei blot tilskrives dennes Mangel paa Duelighed, eller de uheldige Omstændigheder, under hvilke han fremtraadte, men synes ogsaa noget at ligge i Sagens Natur. Efter fem Aars Embedstid saae derfor Skoleherren sig nødt til at afskedige ham, og denne Post gik saaledes ind igien.

I Skoleinspectorens Sted ansattes en Lærer, hvem det blev paalagt, at undervise øverste Classe i Mathematik, de øvrige i Skrivning og Regning, og desuden at være Hører for nederste Classe; og fra nu af (Mai 1797) fik Skolen fire Classer. Inspectionen i Fritimerne blev derefter saaledes fordeelt, at de tre Hørere dermed ugentlig afvexlende tre Uger i Rad, dog under Rectors og Conrectors Overtilsyn; den fjerde Uge deelttes mellem Rector og Conrector, saaledes, t hver af dem førte Inspectionen den halve Deel af Ugen r).

Hver Lærer fik altsaa blot hver fjerde Uge Inspection, og der fordredes saaledes ikke mere af nogen, end hvad man maatte vente af Enhver, der følede Vigtigheden af sit Embede, villigen vilde paatage sig. Det blev nu vedtaget, at Inspectors Pligter skulle bestaae i: at følge med Disciplene i Kirken om Helligdagene, og i (290)

- r) Det var efter Professor Bernths udtrykkelige Forlangende denne ugentlige Inspection blev han tildeelt, da ham ellers, deals i Betragtning af hans Alder, deals som Rector, hvem den generelle Inspection paalaae, ingen saadan speciel kunde tilkomme. Men den gamle Mand ønskede at vise, at ogsaa han var beredvillig at medvirke til en bedre Ordens Indførelse.

Lovsang Morgen og ften de søgne Dage; at være tilstede ved Middagsbordet Morgen og Aften s), og der saavel have Tilsyn ned Disciplenes Forhold, som paasee, at Spisereglementet blev efterlevet af

Oekonomus; paasee, at Disciplene holdt deres Kamre ordentlige; holde Øie med dem i Fritimerne, og derfor af og til, især Vinteraftenerne, gaae om paa deres Værelser for at eftersee, hvad de foretog sig, om Alle vare tilstede, og at de vare i Seng til bestemt Tid (d.e. inden Kl. 11); paasee, at Ingen af dem uden Tilladelse gik til Nestved eller Bønderbyerne o. dsl. Fra nu af begyndte man saaledes for Alvor at tage sig af Inspectionen; og Samdrægtighed mellem de daværende Lærere, der alle følte Vigtighed af en bedre Ordens Indførelse, og som til dette Øiemed villigen understøttede hverandre, var en af Grundene til, at det nu lod sig udføre, hvad man forhen forgieves havde ønsket. Men en anden Omstændighed, som ogsaa fortrinligen bidrog hertil, var den større Autoritet, de yngre Lærere erholdt ved den kort Tid efter (1799) indførte Underviisningsplan, hvorved hver af dem kom til at undervise igiennem alle Classer. De Pligter, Inspectionen medførte, bleve nu af samtlige Lærere med temmelig Nøiagtighed efterlevede; men isærdeleshed blev det (291)

- s) Alle Lærerne (rector og Conrector undtagne) spiste vel i Almindelighed ved Skolens Bord; men da det for en enkelt Gang kunde indtræffe, at enten samtlige Lærere vare udbudne, saa maatte det bestemmes, hvem det i et saadant Tilfælde paalaa som Pligt at være tilstede.

paaseet, at Disciplene ved deres offentlige Forsamlinger, ved deres offentlige Forsamlinger, ved Spisebordet og i Lovsangen Morgen og Aften, aldrig vare sig selv overladte, at disse Forsamlinger stedse holdtes til bestemt Tid, og at Enhver tilholdtes der at være tilstede. Vel paastaaes det ingenlunde, at Inspectionen derfor havde naaet Fuldkommenhed: mange Uordener kunde man ikke paa eengang faae Bugt med, men ført Tid efter anden t); andre maatte man nøies med (292)

- t) Tobaksrygen og Kortspil havde stedse været forbudne blandt Disciplene, men vare dog meget gængse. Uindskrænket Kortspil bør imidlertid vistnok ligesaa lidet have hiemme i et Opdragelsesinstitut, som en Vane, der forslerer vore Nødvendigheder, forøg vore Udgifter, i den tidligere Ungdom kan vorde Sundheden skadelig, og i flere Tilfælde misrecommenderer, og som blot har den gode Side, at forskaaffe en behagelig Nydelse, der af den Uvante dog ikke savnes. Man valgte da, for at faae Tobaksrygen afskaffet, følgende Fremgangsmaade: de Disciple af de tvende øverste Classer, som dengang (1798) havde begyndt dermed, blev det tilladt at vedblive; men det blev tillige paa det strengeste forbudet, at nogen af de øvrige for Fremtiden maatte begynde, og de Privilegerede bleve giorte ansvarlige for, at dette Forbudet, bleve let opdagede og alvorligen afstraffede; og saaledes blev denne Uskik udryddet. Af og til har dog ogsaa senere En eller Anden forsøgt paa at snige sig til denne forføriske Nydelse, hvorved Drengen saa let troer at kunne vinde Anseelse af Karl; men sielden er saadant Forsøg bleven uopdaget, og da ikke ustraffet; og aldrig har denne Vane siden kunnet komme til at gribe om sig.

Angaaende Kortspil blev denne Bestemmelse fulgt: de ældre Disciple, som dem der nærmest staae for Turen til at træde ud i Verden, hvor det ansees som henhørende til god Tone at kunne deeltage i de almindelige selskabelige Spil, blev det tilladt at spille Kort Løverdag-Aften, dog kun saadanne Spil, som i dannede Selskaber er i Brug. Til andre Tider og for de øvrige Disciple var Kortspil aldeles forbudt. Efter en senere Bestemmelse (fra 1810) er saadant Kortspil Løverdag-Aften, (og andre Aftener, som ikke gaae umiddelbart forved Arbejdsdage), bleven samtlige Disciple tilladt, dog under visse Indskrænkninger, og ei om Penge.

at have faaet nogensteds, skjønt ikke fuldkomment udryddede u); og med Disciplenes Privatflid var der vistnok ikke saadant Tilsyn, som man kunde ønsket; men i det hele taget havde dog Lærerne nu den Glæde, som Løn for deres Bestræbelser, at se Orden og Sædelighed mere og mere at tiltage blandt Skolens Ungdom.

De anførte Inspectionslove bleve, efterat nuværende Rector havde tiltraadt sit Embede, skriftligen affattede og nøiere bestemte; men Rector blev nu fritagen for den ugentlige Inspection, som upassende for den, hvem det bestandige Tilsyn paaligger. Og saaledes forblev det med Inspectionen indtil August 1810.

I Geheimeraad Brandts Patronats Tid begyndte i den almindelige Giæring i Skolevæsenet, der (193)

- u) Da Discipelkamrenes Reenholdelse beroede paa den daværende Oldfrue, som i mange Aar havde været vant til den gamle Uorden, saa kunde Lærerne i Henseende til Reenlighed paa Kamrene ei altid udrette, hvad de ønskede. Og saaledes i flere Henseender.

Siden har havt alle de lærde Skolers Reform til Følge. I Aaret 1790 blev Commissionen for Universitetet og de lærde Skoler af Regieringen nedsat, og Brandt blev Medlem af samme. De Ideer, han som denne Commissions Medlem indhøstede angaaende Skolernes Forbedring i Almindelighed, søgte han at anvende paa Herlufsholm. Saasnart Commissionen i Aaret 1797 havde sin nye Underviisningsplan for Frue lærde Skole i Kbhavn færdig, ønskede ogsaa Brandt at faae en lignende indført paa Herlufsholm. Underviisningsgienstandens Antal skulde nu betydelig forøges; og istedetfor at hver Lærer hidtil havde havt sin særskilte Classe af Disciple at undervise, skulde enhver nu have sine visse Videnskaber at foredrage hele Skolen igiennem v). Efterat der angaaende disse tvende Hovedpunkter var giort Aftale, bleve samtlige Lærere af Skoleherren opfordrede til at give hver for sig deres Betænkning angaaende denne for Skolen vigtige Sag. Disse betænkninger indkom, og en af nærværende Skriffs Forfatter udkastet Underviisningsplan blev antagen og indført i September 1799 x).

Ifølge denne Plan blev den daglige Underviisning, som den hidtil havde været, tre Formiddagstimer (om Sommeren Kl. 8 – 11, om Vinteren 9 -12) og to Eftermiddagstimer (294)

- v) De nye Fag, med hvilke Underviisningen nu blev forøget, vare: det danske Sprog, Tydsk, Fransk (som ikke var læst i Skolen siden 1791), Naturhistorie, Physik og Philosophie. Mathematik var her, som foran meldt, allerede to Aar iforveien begyndt at læses.
- x) Herlufsholm var saaledes, næst Frue Skole i Kiøbenhavn, den første, i hvilken denne nye Underviisningsplan blev indført.

Kl. 3 – 5; Løverdag – Eftermiddag vedblev som hidtil at være fri, men ikke Onsdag – Eftermiddag. Der blev fire generelle Classer; men enkelte Videnskaber bleve deelte i færre specielle, efter den Inddeling, enhver Lærer havde fastsat i sit Fag: saaledes blev Religion, Historie og Geographie inddeelt hver i to Classer (saa at første og anden Hovedclasse i disse Videnskaber udgjorde kun een, og ligeledes tredje og fjerde Hovedclasse); Tydsk i tre (da anden og tredje Hovedclasse undervistes samlede); Skiønskrivning i een Classe. Til de levende Sprog blev fastsat saa mange Timer ugentlig, som man troede nødvendige til at lære at læse en Prosaist paa egen Haand. Ved Underviisningen i Dansk tænkte man blot paa at forskaaffe de Yngste nogen Øvelse i Modersmaalets Restskrivning samt ved Læseøvelser og enkelte Sætningss Opløsning at bibringe dem Kundskab om Constructionen i Almindelighed, og tillige vænne dem til, med Tydelighed at adskille de forskellige Sætninger fra

hinanden, og derved gjøre den latinske Sprog-Underviisning lettere. En fuldstændigere Kundskab i Modersmaalet troede man Disciplene vilde opnaae i de høiere Classer, dels ved de latinske Stileøvelser og ved skriftlige Oversættelser af Latinen, dels ved Underviisningen i Logik. Umiddelbart at danne deres danske Stil, og at øve dem i egne Uarbejdelser, blev der dengang ikke tænkt paa. Naturhistorie, Skønskrivning og practisk Regning bleve bestemte som Underviisningsgjenstande blot for de nederste Classer; Mathematik og Physik derimod for de tvende øverste. Philosophien havde man heller ønsket at kunne overlade til Universitetet; men da det var befaleet, at ogsaa denne Videnskab (295) skulde doceres, blev der til Underviisningen i Logik og Siælelære bestemt to Timer ugentlig i øverste Classe. Til des lettere Oversigt hidsættes følgende Tabel, som viser, hvilke Videnskaber der læstes, og hvor mange Timer ugentlig der var bestemt til hver Videnskab i hver af de fire Hovedclasser: (296)

	1ste Nederste Classe	2 Classe	3die Classe	4de Classe	Summa
	Timer Ugentlig	Timer Ugentlig	Timer Ugentlig	Timer Ugentlig	Timer Ugentlig
Latin	12	10	10	10	42
Græsk		4	4	3	11
Hebraisk				2	2
Dansk	2	1			3
Tydsck	3	2	2	1	8
Fransk		2	2	2	6
Religion	1	1	1	1	4
Mathematik og Astronomie			3	3	6
Physik			2	2	4
Naturhistorie	2	1	1		4
Philosophi og Psychologie				2	2
Practisk Regn.	3	2			5
Skønskrivning	3	3			6

De her anførte Videnskaber bleve mellem følgende Lærere saaledes fordeelte:

Rector Prof. Bernth paatog sig Underviisningen i Religion og Hebraisk.

Conrector Magister Brorson i Latin for øverste, samt fire Timer ugentlig for 3die Classe, og Historie for hele Skolen.

Lærer Melchior i Mathematik, Physik, Astronomie, Naturhistorie, Philosophie, Skjønskrivning og practisk Regning.

Lærer Almstrup i Latinen for de to nederste samt tildeels for 3die Classe.

Lærer Schou i Græsk, Tydsck, Dansk oh Geographie.

Sprogmeister Le Gros i Fransk a).

Antallet af de daglige Underviisningstimer blev ved denne Skolens nye Indretning ei betydelig forøget, men dog noget: istedetfor at man hidtil havde ladet sig nøie med fire Timer daglig, foruden Skrive- og Regne-Timerne i de nederste Classer, blev nu deres Antal for hele Skolen fastsat til fem, og Onsdag Eftermiddag vedblev ei længere, som hidtil, at være fri.

Men da Skoleforordningen af 1805 gjorde det nødvendigt at forøge Underviisningstimerne i adskillige Fag (fornemmelig i Modersmaalet, de fremmede levende Sprog og Religionen), saa blev endnu daglig en Eftermiddagstime tillagt (Kl. 5 – 6), og derved er det hidtil forblevet. (297)

a) Le Gros boede i Nestved, og havde ved Skolen blot Timeinformation

De daglige Underviisningstimer bleve saaledes her først fem, senere sex, paa samme Tid de i adskillige andre Skoler vare syv. Forat forebygge vrang Domme besangaaende til Forfatteren bemærke, at paa Herlufsholm staae Disciplene under Lærernes bestandige Tilsyn; disse kunne derfor lede og styre deres Privatflid, og paasee, at de Timer, som ere bestemte til Arbeide paa egen Haand, lige saa hensigtsmæssigen anvendes, som de, der ere bestemte til Arbeide paa Skolen. Og hvis det nu i Almindelighed kan ansees som afgjort, at Siælen styrkes mest ved Selvvirksomhed, og at de Kundskaber, Ynglingen ved egen Anstrengelse erholder, trænge dybere ind og rodfæste sig bedre, end de, der blot ved Andres Underviisning bibringes ham; hvis det kan ansees som afgjort, at det ikke er nok, at Siælen har fattet en Idee, men at den ogsaa maa have Tid til at fordøie samme, om den skal vorede dens sande Eiendom: saa maa Opdrageren vel vogte sig, at han ikke saaledes forøger Underviisningstimernes Antal, at de saare vigtige Forberedelsestimer derved for meget indskrænkes. Ingen vil vel heller negte Ungdommen den fornødne Tid til Legemsbevægelse, eller fordre, at Drengen skal anvende flere Timer daglig til stillesiddende Arbeide, end Manden i Almindelighed troer at kunne udholde: *Nascitur ex assidue laborum animorum hebetudo qvædam & langvor. Danda est remissio animis: meliores acioresqve requieti resurgunt En vis sløvhed og sløvhed er født af sindets konstante slid. Vi må give fred til sjælene: de bedre bliver levendegjort af hvile b).*

Ifølge Underviisningsplanen af 1799 bleve Disciplenes daglige Beskæftigelse om Sommeren omtrent følgende: (298)

b) Seneca de tranquillitate animi; cap 15. *Seneca om sindets ro; kapitel 15*

Kl. 6 – 6 ¼ Lovsang og Frokost (i Spisesalen)

6 ¼ - 8 Overlæning paa Formiddagslectierne paa egen Haand. Leg i denne Tid ikke tilladt.

8 – 11. Underviisning i Skolen.

11- 12. Recreationstid, som, naar Veiret tillod det, mest anvendtes til Badning og Svømmen, og ellers efter Enhvers Lykke.

12 – 1 Middagsmaaltid.

1 – 3 Recreation og Overlæsning paa Eftermiddagslectierne.

2 – 5 Selvbeskæftigelse c).

7 – 7½ Aftensmaaltid

7½ - 9. Overlæsning paa Lectierne til næste Dag.

9 - 9 ¼ Lovsang.

9 ¼ - 11. Efter Lovsang maatte Enhver gaae til Sengs, naar han vilde. Længere end til Kl 11. maatte Ingen sidde oppe uden Tilladelse.

Om Vinteren var Anvendelsen af Dagen den samme, blot med den Forskiel, at Morgenlovsangen da først holdtes Kl. 7, og Underviisningstimerne om Formiddagen vare Kl. 9 – 12. (299)

- c) Denne Tid anvendtes om Sommeren mest til Arbeide i Haugen, Spadsering i Skoven, Badning o. dsl.; men om Vinteren deels til Haandarbeide, som Tegning, Dreining, Pap-Arbeide, Naturaliers (især Fugles og Insecters) Tilberedning o. dsl., Alt efter en af Lærernes Veiledning; deels til Leg (især Skøiteløben, naar Veiret tillod det), Morskabslæsning o. dsl., efter Enhvers Smag. Omtrent den samme var Anvendelsen af Løverdags- og Søndags – Eftermiddag.

Som Spore til Flid blandt Disciplene, og til nødvendig Underretning for Skolens Rector, blev der ved den omtalte Skolereform indført en almindelig aarlig Examen, i hvilken samtlige Disciple skulde prøves i samtlige Videnskaber, hvori de nøde Underviisning, og for deres Fremgang, erholde Characterer d). Endvidere blev der som Opmuntring til Flid og Sædelighed indført Premier; men da disse, i hvor velmeent deres Indførelse af Skoleherren end var, dog aldrig af Lærerne formodedes at blive eller ved Erfaring befandtes at være gavnlige, saa gik de, i Overeenstemmelse med Lærernes fælles Ønske, efter faa Aars Forløb ind igien e). Men en vigtigere Indretning til Fordeel for Disciplenes Videnskabelige Fremgang var Indskrænkningen af de langvarige aarlige Ferier, der nu bleve afkortede til omtrent det halve af hvad de forhen havde været. (300)

- d) Egentlig blev der bestemt at skulle være fire aarlige Examina; men da man fandt, at disse vilde berøve den egentlige Underviisning for megen Tid, blev deres Antal snart nedsat til to, og efter et Par Aars Forløb til een. Forhen havde der i øverste Classe ingen Examen været uden i latinsk Stiil; i de øvrige Classer blev der blot examineret i de gamle Sprog og den latinske Stiil; men ved Examen gaves ingen Chatacterer.
- e) Det var Pengepremier fra to til fem Rigsdaler, som paa Kronprindsens (vor nuværende Konges) Fødselsdag bleve af Skoleherren selv uddeelte deels for Sædelighed, deels for Flid og for Fremgang i de forskellige Videnskaber. Ingen Discipel maatte hvergang erholde mere end een, og Præmiernes Antal var saa stort, at det ingen Udmærkelse var at erholde dem.

Rectorerne og Skolens øvrige Lærere fra 1755 til nuværende Tid. (1822)

Blandt Skolens Lærere i nærværende Periode staaer først den mand, som medrette kan kaldes Herlufsholms mærkeligste Rector, saavel med Hensyn til det for Skolen vigtige Tidspunkt, i hvilket hans Rectorat begyndte, som det lange Tidsrum, hvori han forestod Embedet; thi han alene bestyrede Skolen lige saa længe, som hans fem nærmeste Formænd tilsammentagne, eller som de tretten første af Rectorerne.

I Marts 1766 blev nemlig Informatoren for de Kongelige Pager Johan Ludvig Bernth beskikket til Rector for Herlufsholm, og med det samme udnævnt til Professor philosophiæ extraordinarius ved Universitetet i Kiøbenhavn, med Ret til at afsendere efter sit Senium som Professor ordinarius i det philosophiske Facultet; dog tiltraadte han ikke Rectoratet før i September samme Aar, da det imidlertid blev bestyret af Høreren H. J. Buck.

Grev Holsteins Virksomhed og Lyst til Orden fandt i denne Mand en tro Støtte; den grundigen gienemtænkte Plan, Holstein havde udkastet for Skolen, blev af Bernth med Nøiagtighed udført. Men dette vidste Holstein ogsaa med Erkiendtlighed at paaskiønne; stedse søgte han at gjøre ham sin Stilling saa behagelig som muligt.

Foruden de samme Indkomster, hans Formand havde havt, erholdt han saaledes strax ved sin Ansættelse et Tillæg af 150 Rdlr. Samt fri Kost f), og desuden Løfte om Forhøielse i sin Gage, saasnart Skolens (301) Omstændigheder vilde tillade det. Da han faa Aar derefter (1760) indlod sig i Ægteskab, blev denne frie Kost endog tilstaaet hans Ægteskab g). Hans hele Løn blev fastsat yil 350 Rdlr. Aarlig h); med da Skolen ingen videre Forhøielse kunde udrede, og Bernth i Aaret 1761 ansøgte om det dengang ledige Roeskilde-Rectorat, saa udvirkede Holstein, som nødig vilde afsee ham, at den Mand, som udnævnedes til Rector i Roeskilde, skulde af sit Embede svare ham aarlig etthundrede og tredive Rigsdaler i), og et andet Tillæg erholdt han nogle Aar senere k). (302)

- g) See mere herom Pag. 230 Anm. I). Under Grev Thotts Bestyrelse (1768) erholdt han, efter Ansøgning, Kostpenge (42 Rdlr. Aarlig) i stedetfor fri Kost, dog under den Betingelse: at han i det mindste tre gange ugentlig, til ubestemte Tider, skulde indfinde sig ved Skolens Bord. I sine sidste Aar spiste han der baade Middag og Aften, naar han havde Inspection, og ellers af og til, dog sielden.
- h) Denne Gage beholdt han indtil sin Død uden anden Forhøielse end de 50 Rdlr. Aarlig, som han i Aaret 1770 erholdt for at paatage sig Underviisningen i Theologie og Hebraisk. Conf. Pag. 282 Anm. M).
- i) Dette Tillæg mistede han ved Rector Lysholms Død 1773, fordi Grev Thott ei vilde understøtte hans Ansøgning om at beholde det.
- j)
- k) Da hans Tour faldt til at indtræde som Professor ordinarius ved Universitetet, gav han Slip paa denne Rettighed imod at erholde en af Universitetets Tiender (Krummerup Tiende), som tilkom den yngste Professor ordinarius i det philosophiske Facultet. Denne Tiende beholdt han indtil sin Død.

At Skolens indre Forfatning efter Holsteins Død mere og mere tabte sig, samt hvad dertil for en stor Deel var Grunden, er forhen omtalt l); men det kan ikke negtes, at Mangel paa kraftig Virksomhed fra Rectors Side, som med større Eftergivenhed, end man kan forsvare, faae Uordnerne gribe om sig, maaskee var Hovedgrunden til dens Dalen. Ved en Conrectors Ansættelse, 1785, erholdt Bernth den Hielp, han trængte til og ønskede, og Skolens Forfatning vandt derved betydeligt, skiøndt den ogsaa efter den Tid har havt Afvexling af lysere og mørkere Perioden (til hvilken sidste fornemmelig Aarene 1792 – 96 maae henregnes). Ved Conrectoratets Oprettelse faae Rector sit Arbeide betydelig lettet, da hans hele Underviisningstid derved blev indskrænket til ti Timer ugentlig (fire Timer daglig

Mandag og Tirsdag, to om Onsdagen). Endnu større Lettelse erholdt han ved den 1799 indførte Underviisningsplan, da hele hans ugentlige Arbejde blev fire Timer (to timer Religion, og to Hebraisk); og denne Underviisning, tilligemed den specielle ugentlige Inspection, han havde paataget sig m), vedblev han, uagtet sin høie Alder, at besørge indtil faa Dage før sin Død.

Professor Bernth var en Mand af udbredt Lærdom: ikke alene besad han en sielden Styrke i den latinske, tildeels og i den græske og hebraiske Philologie; men ogsaa var han i de ældre philosophiske Systemer, i Historie og levende Sprog, vel bevandret, og i de mathematiske Videnskaber og den nyere Philosophiske ikke (302) fremmed.

l) Pag 284 og 85

m) See derom pag. 289.

For den Stiftelse, til hvis Flor han i sine yngre Dage med saa ufortrøden Iver havde virket, bar han stedse en udmærket Kiærlighed, og derfor vilde han hellere give Slip paa den hæderfulde og fordeelagtige Post som ordentlig Professor ved Universitetet, end forlade Herlufsholm. Sine Disciple omgikkes han stedse med Sagtmodighed og Eftergivenhed, maaskee endog med større Eftergivenhed end tienligt var; dog kunde han ogsaa vise alvorlig Strengthed, hvor han troede det nødvendigt. For Disciplenes Rettigheder viste han sig aarvaagen, og med Iver antog han sig deres Sag, hvor han troede dem af nogen Uvedkommende fornærmet. Disciplene betragtede ham som deres Fader: aldrig saa man Ungdomskaadhed i noget Tilfælde vove paa at tilsidesætte den Agtelse, de ligemeget skyldte hans Alder og hans Embede; og deres ustrømte Taarer ved hans Død var Vidner om deres Kiærlighed til ham.

Bernth var en Mand af ædel Character og usvigelig Retskaffenhed; han var velvillig mod alle (isærdeleshed en ivrig Bondeven), og i høi Grad uegennyttig og tjenstagtig; og aldrig hørte man et Ord af ham om de Tjenester, han beviste Nogen n). I alle Tilfælde, hvor (304)

n) Et skønt Træk af Prof. Berenths uegennyttige Tjenstagtighed, som hans Discipel Prof. Rahbek har bevaret i Danske Tilskuer for 1804 No. 16 og 17, gientages her: En af hans Disciple, der var uformuende, havde forladt Skolen uden at erlægge, og uden at være krævet, den for Testimonium anordnede Betaling. Adskillige Aar derefter fik Bernth et Brev fra ham, hvori disse Penge laae, med Tillæg, at han erindrede sig, at han var gaaen bort som hans Gielduer; men da han nu have faaet en Condition, vilde han skynde sig at afbetale denne Gield. Bernth skrev ham tilbage, at han kiendte saa vel Conditioneringens magre Udbytte at han vel maatte befrygte, han neppe kunde synderlig vel undvære disse Penge endnu: imidlertid vilde han ikke krænke ham med at sende dem tilbage, men vilde beholde dem hos sig som et Depositum, hans fordums Disciple, naar han behøvede det, altid kunde hæve. Hvad skede! En rum Tid derefter fik Bernth virkelig et Brev igien, hvori hans fordums Disciple meldte ham, at han nu havde opgivet sin Condition for at ligge i Kiøbenhavn og læse til Embedsexamen og altsaa efter gode Tilbud udbad sig Pengene tilbage, dem han da med omgaaende Post ogsaa fik. Denne Anecdote var vistnok lige saa lidet bekiendt for de fleste Andre, som for Forf. da han førstegang læste den i Tilskueren, og ved denne Leilighed hørte den bekræftet af Bernths Enke.

man vilde henvende sig til ham, kunde man være vis paa i ham at finde en forstandig Raadgiver. Formedelst disse Egenskaber besad han ogsaa en uindskrænket Agtelse hos Alle, som kiendte ham.

Han var en flittig Kirkegænger og Religionens uskrømtede Ven, dog uden at være i ringeste Maade bigot. Saavel i religiøse som politiske Meninger gik han temmelig frem med Tiderne, og var meget tolerant, ligesom han og i Almindelighed var meget fordomsfri. Han var selskabelig, og i Selskab gierne munter, uagtet han Character ellers var alvorlig; næsten aldrig saae man han i Affect; og dette heldige Temperament i Forbindelse med en tarvelig Levemaade (305) og Lyst til Arbeide o) forskaffede ham ogsaa en uafbrudt Sundhed, saa at han opnaaede sit 80de Aar uden enten paa Siæl eller Legeme at føle Alderdommens Affældighed.

Man har paastaaet, at han i sine yngre Aar undertiden misbrugte sin Myndighed mod sine Medlærere, og derved stundum paadrog sig disse Uvillie; men uden at undersøge, om ikke en saadan Myndighed maaskee undertiden kunde være nødvendige, vil Forfatteren blot bemærke, at ingen Rector kunde omgaaes sine Colleger med større Eftergivenhed og Føielighed, end han i sine sidste Leveaar. Da han følte, han selv ei længere besad den Kraft til Skolens Bestyrelse, som i fordums Dage, kunde han uden Jalousie see paa, at de yngre Lærere antog sig Skolen; og han troede sig ikke fornærmet, om disse stundum paatog sig det Arbeide, der egentlig havde paaligget ham. De yngre Læreres Mening i Skolens Anliggender hørte han gierne, og rettede sig villigen efter deres Forslag, og ved denne Eftergivenhed gjorde han det muligt for disse at kunne desmere til Skolens Gavn.

Intet var Bernth kiærere, end naar han hørte om sine forrige Fostersønners Fremgang til Held og Hæder, eller naar disse som Mænd besøgte ham. Med Glæde taledes han om den Dag, da han skulde høitideligholde sin halvhundredeaarige Embedstid – en Dag, som alle hans Disciple, ældre og yngre, men glad længsel saae (306)

- o) Tidlig om Morgenens var han paa færde. om Sommeren kl. 4 – 5 – og lige indtil hans Død var det da hans kiæreste Beskæftigelse at arbejde i sin Hauge eller ved sit Dreierlad.

Imøde. Ofte hørte man hans fordums Disciple med Enthusiasme tale om, hvorledes de paa denne Dag skulde samles til Jubel; hvorledes Mænd og Ynglinge af alle Aldere her skulde som Brødre blande sig imellem hinanden for at lykønske deres fælles Fader, og gienkalde i Erindringen deres glade Ungdoms sorgfrie Dage. Allerede gjorde man i Tankerne Tilberedelser til denne sande Festdag. Men pludselig faldt Bernth i en Sygdom – en kraftløs Mathed, som syntes at være Alderdommens umiddelbare Virkning – og ved en stille Død, der var lige saa rolig og blid, som hans Liv havde været, hensov han, efter et Par Dages Sygeleie, den 24 Februar 1804, savnet af en sørgende Enke, tre Sønner og fire Døttre p), og begrædt af Mange, der kiendte hans Værd som Menneske. Han var født den 10 September. 1724, og hensov altsaa i sin alders 80de Embeds 49de Aar. q). (307)

- p) Med hensyn til Prof. Bernths mangeaarige Embedsførelse, som og i Betragtning af, at han aldrig havde af Skolen erholdt det Tillæg i Gage, som i hans Bestalling var ham tilsagt, men lige indtil sin Død havde tient paa den ringe faste Løn 400 Rdlr., blev hans Enke tillagt 100 Rdlr. I Pension af Skolen, og hun erholdt kort Tid derefter Plads i det Harboeske Fruekloster i Kiøbenhavn, hvor hun døde 1817 i sit 79de Aar.
- q) Han blev begravet i en Lund strax ved Gaarden, som siden er bleven indrettet til et almindeligt Begravelsessted for Stiftelsens Embedsmænd og Betiente. Foruden det nys omtalte Minde, Prof. Tahbek har sat ham i sin Tilskuer, kan og sees Kbhavns Lærde Efterr.

Bernths Eftermand blev Mag. Anders Winding Brorson, der allerede forhen i nitten Aar havde været hans Medhjælp som Conrector, og nu tillige blev udnævnt til Professor r). De Forandringer ved

Skolen, som under hans Rectorat ere foretagne, blive paa et andet Sted at omtale, ligesom ham og selv nærmere anføres blandt Skolens nuværende Lærere.

Disse vare da Rectorerne i den omhandlede Periode. Men det er ikke paa Rector alene Skolens Vee og Vel beroer; ogsaa de øvrige Lærere have deres Andeel – og vigtige Andeel – i dens Flor eller Tilbagegang. Vel er Rector at ansee ei alene som det vigtigste Drivhiul i Maskinen, men endog som Maskinmesteren selv, der bør paasee, at de indvendige Dele ei komme i Uorden. For ham maa det ei være nok, med Nøiagtighed maa tillige have Indseende med, at de, der have indgaaet at ville virke med og under ham, ogsaa efterkomme deres Skyldighed. Finder han Nogen forsømmelig i sine Pligter, paaligger det ham at advare den Skyldige, og overhovedet at betiene sig af de Midler, han matte finde tjenlige til at vedligeholde Maskinen i sin regelmæssige Gang. Ham fornemmelig tilkommer derfor ogsaa Æren for Skolens Flor, ham ogsaa Sammen, hvis den gaaer tilbage. Men hvo fordrer derfor, at han ene skulde kunne udrette Alt? Hvis Nogen af de øvrige Lærere er forsømmelig i sit Embede, og Rectors Advarsler intet nytte; hvis nogen af dem enten mangler (308)

r) 1812 til virkelig Justitsraad, 1817 til Ridder af Dannebrog.

De fornødne Kundskaber eller de fornødne Underviisningsgaver; eller er uskikket eller uvillig til at paatage sig Tilsynet med Ungdommen: saa kan dette ei andet end have skadelige Følger for Skolen, endog uden nogen Forseelse fra Rectors Side: ligesom det ogsaa omvendt kunde tænkes muligt, at en yngre Lærers Flid og Duelighed kunde bøde noget paa Mangler fra Rectors Side. De underordnede Lærere have saaledes ikke ringe Indflydelse paa Skolens Tilstand, og Forfatteren har derfor troet det passende, her i Korthed ogsaa at anføre i deres Successionsorden alle de øvrige Lærere, som siden vor Skoles Fornyelse 1755 have været ansatte derved.

Mag. Nicolai Nannestad (født 1730) havde henimod et Aar været Provst paa Regentsen, og forhen Pageinformator, da han ved Bytte med Prof. J. C. Gunnerus (siden Trondhiems berømte Biskop), som dengang nylig var kaldet til Herlufsholm, her blev Sognepræst i August 1755, og tillige Lector i Theologie og Hebraisk. 1759 blev han Professor lingvæ henræe og Lector Theol. Ved Gymnasiet i Odense; Aaret derpaa Doct. Theol.; 1766 Capellan til St. Knuds Kirke sammesteds. Døde 1782.

Mag. Christian Beverlin Studsgaard var Nannstads Eftermand som Sognepræst og Lector. 1769 blev han Prof. Theol. Ved Universitetet i Kbhavn, og siden Biskop i Aalborg Stift; døde 1806. Hans bestandige Uenighed med Skolens Rector, samt Forsømmelse af Underviisningen (en Forsømmelse, der altid kunde undskyldes med andre Embedsforretninger) anledigede, at Lectoratet ved hans Forflyttelse gik aldeles ind. (309)

Hans Jacob Buck var Hører 1753 – 62, og forestod imidlertid i et Par Aar Rectoratet i Vacancen; blev herfra kaldet til Sognepræst i Ringkiøbing, hvor han døde 1774.

Anders Jesper Kannevorff, Hører 1755 – 59. Formedelst Forsømmelighed i sin Embedsførelse, forenet med haard og fremfusende Adfærd mod Ungdommen, erholdt han sin Afsked med en Pension af 20 Rigsdaler, som hans Eftermand måtte udrede. Han levede derefter nogen tid af en lille Boghandel i Kbhavn.

Otto Paludan, Hører 1759 – 86. Ved din sagtmodige og eftergivende Character vandt denne fromme Olding Ungdommens Kiærlighed, men vandt den paa deres Vels Bekostning, thi hans grændseløse Eftergivenhed, fornemmelig i hans sidste Levetid, medførte, at de Aar der tilbragtes i hans sidste Levetid, medførte, at de Aar, der tilbragtes i Hans Classe (hvor Disciplene endog under selve Underviisningen kunde foretage sig hvad dem lystede) måtte ansees som aldeles spildte. Han Døde over 60 Aar gammel, i August 1786, og befriedes derved fra den Ubehagelighed at erholde sin Afsked.

Ernst Gottlieb Rettwich, fransk Sprogmeister 1760 – 68, var af fransk Herkomst og talde Sproget med Færdighed, men forsømte Informationen noget, isærdeleshed det sidste Aar han var her; og dels derfor, dels for at spare, opsigde Grev Thott ham sin Tieneste, hvilket han tog sig saa nær, at han derover faldt i en Sygdom, hvoraf han døde inden den Tid, til hvilken han var opsagt.

Doctor Medicinæ Christian Levin Wernecke blev i Decbr. 1762 antagen til Lærer i Botanik, blev tillige Stiftelsens Læge, og fik, som de øvrige Lærere, Bolig (310) paa Skolen. Men uden at noget ved hans Underviisning var udrettet, ja næsten uden at denne var begyndt, forlod han Skolen Aaret derpaa, saasnart Grev Holstein var død, og flyttede til Nestved, hvor han levede som Lands-Physicus indtil 1775.

Mag. Jans Christian Hersom, født 1740, var Hører 1762 – 67; blev sin Fader, Sognepræst til Rønnebek og Olstrup, adjungeret med Successionsret: blev siden Præst i Veilø og Vester-Egesborg og Provst. Lever endnu, som emeritus, i Kiøbenhavn.

Mag. Matthias Bastholm, født 1745, var Hører 1767 – 81, og tillige Lærer i Fransk. Blev herfra Rector i Nykiøbing paa Falster, hvor han døde som Rector emeritus 1812.

Mag. Laurits Severin Lund, født 1754; hører 1781 – 91, og tillige Lærer i Fransk. Blev herfra Conrector i Randers, 1806 Rector sammesteds, og 1816 udnævnt til Professor.

Mag. Søren Lemwigh Fog, født 1762; Hører 1786 – 89. Blev Sognepræst til Sørbymagle og Kirkerup i Sielland; 1791 – 1808 Sognepræst til Herlufsholm, derefter til Idestrup paa Falster. Døde 1819.

Andreas Krag Holm, født 1767, Hører 1789 – 92, blev Sognepræst til Holeby og Bursø i Lolland, og derfra, 1797, Capellan ved Holmens Kirke i Kbhavn; er tillige Overdirectør for Søndagsskolerne i Kbhavn og Ridder af Dannebrog. Hans mange Skrifter opregnes i Nyerups Forfatterlexicon.

Jacob Giellerup, født 1767; hører 1791 – 96; blev herfra kaldet til residerende Cappellan i Kiøge, og siden til Sognepræst i Korsør. Døde 1820. (311)

Peter Bernholt Whitte, Educations-Inspector 1792 – 97- Levede, efter at have forladt Herlufsholm, i nogle Aar som privat Lærer; er nu Told- og Consumtions-Kasserer i Korsør.

Robert Budde, født 1773, Hører 1792 – 97. Blev først Sognepræst til Nidløse, siden til Havrebiørg og Gudum, derpaa til Rørby, alt i Sieland.

Ludvig Michael Lund, født 1771; Hører 1796 – 99. Herfra kaldet til residerende Capellan for Schierbek Menighed; forflyttedes efter et Par Aars Forløb til Sognepræst i Brande, og er nu til Sarup og Nebel, alt i Ribe Stift.

H. B. Melchjor anføres siden blandt Skolens nuværende Lærere.

Christian Jess Almstrup, Hører 1797 – 99; Lærer i Latin 1799 – 1803. Blev Sognepræst til Rold og Webbestrup i Viborg Stift, og derfra, 1817, til Junget og Thorum i samme Stift.

Le Gros, fransk Sprogmeister 1799 – 1802. Var i Revolutionstiden udvandret fra Frankrig, og drog med de fleste andre Emigranter tilbage til sit Fædreland, saasnart dette af den franske Regiering blev tilladt. Han havde ei, som de øvrige Lærere, Bopæl paa Herlufsholm, men i Nestved, og havde udenfor sine Underviisningstimer ikke med Skolen at bestille.

Niels Jacob Schou, født 1771, Lærer i Græsk, Tydsk, Dansk og Geographie 1799 – 1806, og 1804 – 6 tillige i Religion s). Blev Sognepræst i Hvam og (312)

- s) Ved Prof. Bernths Død 1804 blev ei strax ansat nogen Lærer i hans Sted, men hans Underviisningsfag vare indtil 1806 saaledes fordeelte, at Hr. Schou havde Underviisningen i Religion, Melchior i Hebraisk.

Hvilsom i Viborg Stift; 1811 til Nimtofte og Tøstrup, 1813 til Søby, Skader og Halling i Aarhus Stift.

Jørgen Peter Carstensen, Lærer i Latinen for de nederste Classer 1803 – 9; blev Sognepræst til Hassing og Villersløv, 1820 til Todsøe og Ersløv, i Aalborg-Stift.

Axel Riber, Lærer i Tydsk og Fransk 1804 – 13, og fra 1806 af tillige Geographie. Blev Sognepræst til Lemb, og 1816 tillige til Ølstrup i Ribe-Stift.

Jochum Jørgensen Lieungh (leg. Lyng), Lærer, med Benævnelse som Adjunct, i Religion, Græsk og Hebraisk 1806 – 15. Tog i Sommeren 1815 sin Afsked fra Skolen, og gik til Norge, for i dette sit Fødeland (som dengang nylig var af den danske Regiering afstaaet til Sverrig) at søge geistlig Befordring. Blev Aaret derpaa Sognepræst til Opsloe Menighed og Hospital, samt til Christiania Tugthus.

Jens Krarup, Adjunct i Latinen 1809 – 15; blev Sognepræst til Bedsted og Grurup i Aalborg - Stift.

Otto Engelsted Friis, Adjunct, Lærer i Tydsk, Fransk og Geographie 1813 – 18. Blev Sognepræst til Kiølstrup og Aggedrup i Fyen.

I et Tidsrum af noget over tredsindstyve Aar har Herlufsholm saaledes, foruden Rectorerne og de nuværende, havt fire og tyve Lærere. Ikke alle disse have arbeidet med lige Flid eller lige Held; mange iblandt dem, og det de fleste, maa Skolen dog erindre som duelige og samvittighedsfulde Mænd, ligesom og Forf. i (313) mange af sine forrige Colleger tæller sine kiæreste og mest agtede Venner. Men isærdeleshed bør Stiftelsen ikke glemme, hvad den skylder afdøde Mag. Bastholm, Professor Lund, Mag. Fog, Hr. Holm, Hr. L. M. Lund, og blandt de yngre Hr. Krarup og Hr. Friis for det Gavn, disse have stiftet ved Flid i deres Embede og ved heldig Anvendelse af deres Kundskaber; og Hr. L.

M. Lund fornemmelig for den Iver, hvormed han stræbte at standse mange af de Uordener, som før hans Ansættelse ved Skolen havde udbredet sig. Gud give Stiftelsen stedse Lærere, der besidde disse Mænds Duelighed, og tænke som de! Og Gud give den stedse Rectorer og Skolearkere, der paaskiønne og understøtte duelige Læreres Bestræbelser!

Men Herlufsholms Historieskriver maatte medrette beskyldes for Ubillighed, hvis han vilde omtale de Personer, som ved samvittighedsfuld Anvendelse af deres Tid og deres Evner have gjort sig fortiente til hæderfuld Erindring, uden tillige at nævne Disciplenes agtværdige Pleiemoder, den hæderlige Jomfru Dorothea Block, Oldfrue fra Aaret 1768 tik 82. Før sin Ansættelse ved Skolen havde hun været Gouvernante i en Familie, hvis Agtelse og Kiærlighed hun havde vidst i lige Grad at erhverve sig, og dette var hendes Adkomst til den Post, i hvilken hun lige til sin Død faa fortrinligen udmærkede sig. Det er forhen omtalt t), af hvad Vigtighed Oldfruens Post, efter den Holsteinske Indretning, var for Skolen; men Jomfru Block opfyldte Alt, hvad man kunde tænke sig som en Oldfrues Pligt, og mere, end (314) man kunde fordre. I øm og kiærlig Omsorg for Disciplene i Almindelighed, i deres omhyggeligste Pleie i Sygdomstilfælde (da hun endog, for at kunne have des nøiere Tilsyn med dem, ofte tog dem til sig i sine egne Værelser), i Omsorg for deres Klæder og Reenlighed, var hun en sand Moder for dem. Ved alle Leilighed stræbte hun at udbrede Velanstændighedsfølelse og at fremme en god moralske Tone iblandt dem; ogsaa søgte hun paa alle Maader at opmuntre dem til Flittighed, og tillod dem derfor gierne, især de yngre, at betiene sig af hendes Værelser, for at kunne der i uforstyrret Rolighed lære deres Lectier. Hun holdt over Orden ved Spisebordet, paa Kamrene, og overalt blandt Disciplene, saavidt hun formaaede, hvilket var saa meget vigtigere, men tillige saa meget vanskeligere, som der ellers paa samme Tid næsten slet intet Tilsyn var med Ungdommen. Hendes Omgang med Disciplene var en fornuftig Blanding af Blidhed og Alvorlighed, hvorved hun stedse vedligeholdte deres Agtelse. Disciplene elskede hende og som deres Moder, og deres Forældre viste ved alle Leiligheder, at de paaskiønnede, det fornemmelig var hende, der sørgede for deres Børns Vel. Saalænge Jomfru Block levede, var hun derfor og den til hvem Forældrene mest henvendte sig i deres Børns Anliggender. Men just denne Omstændighed opvakte nogen Jalousie imod hende, og paadrog hende adskillige Ubehageligheder, hun ikke havde forskyldt. Hun døde i Marts 1782, savnet lige meget af Disciple og Lærere, og efterladende sig en udeelt Agtelse hos Alle, som kiendte hende.

Af de øvrige Oldfruer er der vel ingen, deri sin Post saaledes har udmærket sig, som den her omtalte; (315) imidlertid ville vi, for at de ei af Nogen skulle savnes, her i Korthed anføre dem samtlige.

Madame A. S. Worthmann, fød Monrad, 1755 – 84. Erholdt, efter eget Forlangende sin Afsked, da hun formedelst Alderdom og anden Skrøbelighed ei længere saa sig istand til at bestride Tienesten.

Madame Birg. Wandal, (Enke efter Maanedts-Lieuten. Wandal) 1764 – 69. Var vel skikket til at forestaae Vasken og Værelsernes Reenholdelse, derimod meget lidet oplagt til Omgang og Tilsyn med Ungdommen, og erholdt derfor sin Afsked.

Jfr. Doroth. Block 1768 – 82. Efter hendes Død stod Tienesten noget over et Aars Tid ledig, og besørgedes imidlertid af en dertil antagen Vaskerske.

Jomfru Dorothea Wilhelmine Winther 1783 – 1806. Besad vel en vis Godmodighed, og viste Disciplene ved mange Leiligheder baade Omhu og Velvillie, men forstod aldeles ikke ved sit Forhold at erhverve sig Ungdommens Agtelse; var ei heller synderlig oplagt til at sørge enten for deres eller

Værelsernes Reenlighed eller Ordentlighed. Formedelst Alderdom erholdt hun, efter eget Ønske og Forlangende, sin Afsked med en aarlig Pension af 80 Rigsdaler og døde i Nestved 1811, omtrent 70 Aar gammel. Om et Legat af hende til Stiftelsen vil i det følgende (i Afsnittet om Oekonomien) findes Underretning.

Frue Sophie Hedeveg Steenstrup, fød Bruun, (Enke efter Auditeur Geert Steenstrup) 1806 – 20. Fik blot Tilsyn med Vasken, og tildeels med Værelsernes Reenholdelse, men hverken med Disciplenes Forhold eller med Maden, saaledes som de forrige Oldfruer, hvorfor (316) det iheller var hende paalagt at spise med Disciplene. Ved hendes Død mistede Skolen en forstandig og brav Kone, som ei blot nu med Ordentlighed og Nøiagtighed efterkom sine Pligter, men endog skulde været slikket til at opfylde de høiere Forpligtelser, som forhen vare Oldfruerne paalagte.

Disciplene fra 1755 indtil nuværende Tid.

Jo mere Historien nærmer sig vor egen Tidsalder, des nøiere ere Begivenhederne os bekiendte; men denne sin egen nøiere Kundskab bør Historieskriveren ogsaa stræbe at meddele Efterslægten. Da desuden den Tidsalder, som er os nærmest, indeslutter Begivenheder og Personer, som staae i Forbindelse med os selv og vor; saa maa den nødvendige interessere os mest, og taaler derfor ei alene, men fordrer endog en udførligere Behandling, end den ældre Tid. Forf. har derfor troet, at Læserne ei vilde være utilfredse med, her at finde en fuldstændig Fortegnelse over samtlige Disciple, som siden Skolens Gienfødelse i Aaret 1755 ere herfra til Universitetet dimitterede, med Underretning om den Plads i Statssamfundet, disse siden have erholdt. Ved at giennemgaae Listen over disse vil man nogenledes kunne dømme om, hvorvidt Skolen har opfyldt sin Bestemmelse u) (317)

- u) En Fortegnelse over dem af Herlufsholms Disciple, som ere blevne kongelige Embedsmænd, har Forf. alt forhen meddelt i sit Indbydelsesskrift til Herl. Trolles Jubelfest; nuværende Fortegnelse derimod indbefatter dens samtlige dimitterede Disciple.

1757

Hans Christian Hersom – Magister Philol., Provst og Sognepræst til Veilø og Egesborg (emeritus).

Claus Bang – var Capitain og Toldinspectør i Nuborg. Død 1805

Ephraim Jæger – var Provst og Præst til Bygland i Norge.

Hans Jørgen Jæger – var Præst til Damsholt paa Møen.

Christen Arsløben Lindam – var Brygger i Kbhavn.

1758

Jens Jacob Weber – var Revisor i Rentekammeret. Død 1805.

Friderich Steenloosius – var Sognepræst til Udby i Sieland.

Urban Bruun Aaskou – var Etatsraad og Kongelig Livlæge. Død 1806.

1759

Jacob Heerfordt – var Forvalter ved et Jordegods.

Jens Bruun de Neergaard – var Etatsraad og Herre til Svenstrup og Skioldnæsholm. Død 1788.

Andreas Struntz – var organist paa Vemmetofte. Død som emeritus 1818.

Rasmus Peter Langhorn – Sognepræst til Bakke, Tønstad og Eyland i Norge Afskedieget 1788 Død 1797.

Hans Ancher Langhorn – var Præst paa Bornholm.

1761

Peder Schwane Bang – var Sognepræst til Wiig i Odsherred. Død 1792. (318)

Friderich Ludvig Bang – var Doct. Og Professor Medecinae ved Univers, i Kbhavn, virkelig Etatsraad, Ridder af Dannebrog. Død 1820.

Peter Teilmann – var Sognepræst til Taastrup og Uggeløse. Død 1816

Hans Teilmann – Sognepræst til Tølløse og Aagerup.

Jochum Henrich Hahn – var Forvalter ved et Jordegods.

Jørgen Hahn – var Sognepræst til Kiøbeløv og Vindeby i Lolland. Død 1801.

Johan Ludvig Mathiesen – død som Sognepræst til Hundborg og Jannerup i Jylland.

Ole Huulegaard – var Provst og Sognepræst til Karlebo. Død 1819.

Carl Adolph Høffding – død 1896 som Møller.

Ole Høffding – var Sognepræst til Marvede og Hyllinge. Død 1799.

1762

Lieutenant Hendr. Christopher Valentin v. Erichstædt (dimitteret til Sorø Academie) – død som Capitain 176*.

Mathias Georg Foss - ?

Jochum Hendr. Plum – død som Regimentsskriver i Kronborg Amt.

Cort Cronskiold – død som Student 176*.

Hans Dieterik Góring – død som Major.

Jacob Jacobsen – var Provst og Sognepræst til Dreslette. Død 1913

1763

Bendt Benstson -? (319)

1764

Hans Jensen – virkelig Etatsraad, Committeret i Rentekammeret.

Jørgen Henr. Lund – var Candidat. Theol., bekiendt som Litteratus og Forfatter af adskillige Smaaskrifter. Død 1808.

Clemens Dieterik Funch – var Toldinspectør i Vordingborg. Død 1808

Andreas Johannes Rehling – død 1791 som Provst og Slotspræst til Frederiksborg.

Adam Capar v. Holstein – var Byfoged i Storeheddinge og Herredsfoges. Død som emeritus 1817.

1765

Ole Thestrup – var Etatsraad og Assesor i Høieste Ret. Død 1814

Henr. Frid. Schlegel - virkelig Justitsraad, Directør for Fattigvæsenet i Kbhvn.

Lorentz Peter Jensen – død som ung Student.

1766.

Christian Jensen – død som Candid. Theol., omtrent 1769.

Claus Frees Hornemann – Doct. Og Prof. Theol. (Summus Theologus) ved Inivers. I Kbhavn.;
Commandør af Dannebrog.

Hans Nicolai Selstrup – død i Gallizien som Premier-Lieutenant ved de Østrigske Husarer.

Frantz Jørgen Hwas – virkelig Kammereaad, Amtsforvalter for Veile Amt (entlediget).

1767

Jacob Lemvig – Provst og Sognepræst til Vemmeløv og Hemmershøi. (320)

Thomas Christopher Bruun – Professor I det engelske Sprog ved Universit. I Kbhavn.

Adam Gottlob Thoroup – død som Oversætter for Theatet i Kbhavn.

1768

Lauritz Bentzen – virkelig Justitsraad, forhen Renteskriver.

Tobias Christian Wirth – var Sognepræst til Vor Fruer Kirke i Odense – Død 1821.

Ludvig Christ. Geisler – var Toldcontrollør i Hiørning. Død 178*

Johan Ludv. Ferch – Bogholder ved Frolands Jernværk i Norge.

1769

Georg Linde – var Assessor i Hof- og Stads-Retten. Død 178*.

Johan Peter Piber – Degn i Veste-Egede.

1770

Peter Ludv. Bernth – var Sognepræst til Warnis i Schlesvig.

Conrad Daniel Linde – virkelig Etatsraa; Zahlkasserer; Ridder af Dannebr.

Lauritz Severin Lund – Magister Philol. Og Professor; Rector ved den lærde Skole i Randers.

Hans Wilh. Eskildsen – var Port-Controllør (Post Controllør) i Kbh, Død 1819.

Hans Haagen – var Høieste-Rets-Advocat. Død 1812.

1772

Frid. Christ. Otte Faye – Sogneræst til Annebo i Norde, (321)

Emanuel Rasmus Grove – General-Consul; virkelig Etatsraad, Ridder af Dannebr.

Olaus Christopher Hammer – Byfoged i Tønsberg og Holmestrand, Ridder af Dannebr.

1773

Tønnes Tønnesen var Provst og Sognepræst til Hærfølge og Sædder. Død 1810.

Marcus Faye – Kammeraad, Told- og Consumtions-Inspectør I Frederikstad i Norge.

Adam Gottlob Josna v. Bülov – Oberst, Herre til Biørnemose.

Gerhard Gunner Bergh – Sognepræst til Ringsager, Brottum og Veldere i Norge.

1774

Peter Tønder v- Koss – var Etatsraad og Justitiarius i Oberhofretten i Christiania. Død 1794

1775

Lund Lyhne Rahbek – Professor i Æstetik ved Kbh. Univers., Doct. Philof., Theaterdirectør, Ridder af Dannebr.

Friderik Ludv. Zuschlag – var Controllør ved Assistenshuset i Kbhavn. Død 180*.

Claus Bruun - ?

Jørgen Mandix – død som Amysforvalter.

Adrian Werligh – var Byfoged i Præstø. Død 1809

1776

Frid Christ. From – Sognepræst til Lilleheddige og Havneløv.

1777.

Erik Becker – virkelig Justutsraad, Kasserer ved Kbh. Hovedkasse (entlediget 1818). (322)

Hans Tønnesen - Landmand

Mads Bohme Marcher – Sognepræst til Kornerup og Svogersløv.

Otto Lemvigh – Auctionsdirectør (forhen tillige Birkedommer) ved Kronborg Birk: Ridder af Dbr.

Frederik Warming – var Supercargo paa China; død 1820

1778

Henr. Beckman – Sognepræst til Boeslunde.

Andreas Christ. Schmidt – Degn I Skielby.

Hans Nicolai Oxholm – Degn

Nicolai Peter Lorentzen – Degn i Gladsaxe.

Hans Warming – var Underbetient ved Toldvæsenet.

1780

Joachim von der Lippe de Knagenhielm – død som Student 1782 eller 83.

Niels Christian Hersom – Sognepræst til Lidemark og Bieverskov.

Henr. Wilhelm Stage – død som Student.

Søren Lemvig Fog – Mag. Philol., Sognepræst til Idestrup paa Falster. Død 1819

Rasmus Fog – var Sognepræst i Kiøge. Død 1817.

1781

Lyder Roed – død som Advocatus regius paa St. Croix

Christians Rasmus – Doct. Philos. Og Professor, Bibliothekar ved det Classenske Bibliothek, Inspectør ved den Kgl. Mynt- og Medallie-Samling, Ridder af Dannebr.

Ludv. Fred. Kragelund – død 1785 som Candidatus Theol. (323)

Frantz Thestrup Dyssell – var Sognepræst til Østofte i Lolland. Død 1818.

1782.

Carl Georg Heuermann – død som Candidatus Med.

1783

Frantz Bernth – var Toldkasserer i Ringkiøbing. Død 1818.

Bartholomæus Christ. Tychsen – blev Underbetient ved Veivæsenet.

Gerhard Fred. Kønig – var Degn i Boeslunde; derfra entliget; døde 1818.

1784

Rochus Leopold Henr. Frid. Des Campeaux – død 1803 som Candidatus Juris og fransk Sprogmaster

Hans Rosenkilde – Assessor I Høieste.Ret: virkeæig Etatsraad.

Gustav Klem – Sognepræst til Stokke, Schae og Arendal i Norge.

Thomas Hansen Welleius – Degn I Rønnebek.

1786

Otto Saxild – var Organist i Christiansand. Død 1809.

Peder Scack Kragelund – var Forpagter; død 1819.

Jacob Giellerup – død 1820 som Sognepræst i Korsør.

1787

Nicolai Høier – var Sognepræst til Tvede og Linde i Jylland. Død 1805.

Jacob Thimotheus Møller – død som Examinat. Juris 1808 v). (324)

v) Studerede Lanboekonomien, og udgav i dette Fag adskillige Skrifter, f. E. Christs Havekunst.

Michael Schøv – Fændrik og Strand-Toldbetient

1788

Christian Fred. Howe – død som Organist i Helsingør.

Frederik Berthelsen – Forpagter.

Carl Geord Des Campeaux – var først Underofficeer i Vestindien, kom siden paa et Handelscontor i Livorne 179*.

Jacob Hansen Bang – Sognepræst i Roeskilde.

1789

Otto Hersom – død som Student 1791.

Otto Gruntvig – Provst og Sognepræst til Torkildstrup og Lillebrende paa Falster.

Fred. Sigfred Bagger – Oberst Lieutenant i Kongel. Fransk Tieneste, Officeer ved Æreslegionen.

Nicolai Lorentz Knag – død som Student.

1790

Johan Adolph Ortwed – Skoleholder og Kirkesanger i Helsingør.

Georg Christian Fischer. virkelig Etatsraad, Departementssecretær i det Danske Cancellie og Assessor i Cancellie-Collegiet.

Emanuel Wadskiær – Candidatus Juris.

Henr. Elias Olivarius – var Regimentschirurg paa Bornholm. Død 1816

Hans Bøchman Melchior – Professor, Dictor Phil., Overlærer.

Søren Tybring – Sognepræst i Drammen.

1791

Johan Georg de Stochfleth – død 1793.

Georg Fred. Weinschenck – Sognepræst til Krummerup og Fuglebjerg. (325)

Carl Johannes Møller x) var Secretær i Høieste-Ret, og Adjunct ved det juridiske Facultet. Død 1816.
Chrsit. Nicolai Birckholtz – var Cppiist I det Danske Cancellie. Død 1817.

1793

Eiler Hagerup Smith – Sognepræst til Hald og Kiærby.

Fred. Ludvig Bernth – Capitain ved Kongens Livkorps.

Berthel Christ. Ludv. Møller – var i nogle Aar Forstander for Borgerdydskolen i Kbhavn, er nu Landmand.

1794

Carl Fridr. Poul Manthei – virkelig Jistitsraad, Amts- og Told-Forvalter i Sønderburg.

Joseph Albert Moss – Candid. Juris og Jernmærkseier I Norge.

Thomas Holst Winther – død som Byfoged paa St. Croix.

1795

Erik Friis – Sognepræst til Marsløv og Birkende i Fyen.

1796

Hans Peter Wederfinch – Krigsraad, Regimentsqvarttermester og Auditor.

Carl Christopher Witthusen – Professor Chirugiæ. Overchirurg ved Frederiks Hospital.

Michael Johannes Funch – var Premierlieutenant ved Husarerne. Død 1814.

Peter Christ. Erasmus Æreboe – Consulatsecretær og Tolder i Tranqvebar. (326)

x) Vandt i Aarene 1800 og 1801 tre af Universitets Prisedallier, en i Lovkyndighed, en i Philosophie, og en i Æstetik.

Georg Shur Gørtz – død 1804 som Underchirurg ved Søetaten.

1797.

Simon Chr. Mølsted – Sognepræst til Hierck og Harre i Jylland.

Mathias Eiler Wolf – Skoleholder og Kirkesanger.

Nicolai Chrustopher v. Bülow – Forvalter ved Herlufsholm.

1798 Carl Ferdin. Wilh. Krebs y) Dige-Inspectør i Holsteen. Benjamin Mathias Møller –

1799

Johan Gabriel Linde – Kammer-Assessor og Fuldmægtig i Zahlkammeret.

Lauritz Andreaz Bernth – virkelig Justitsraad, Borgemester og Byfoged i Kirsør.

Jens Henr. Budde – Landmand.

Peter Christ. Gruner – død som Student 1817.

Johan Christ. Geisler – Købmand i Grønland.

1800

Johan Adam Braes – Sognepræst t. Holeby og Bursø.

Jens Peter Arthman – har været Forvalter.

Nicolai Conrad Middelthon Bartholby – Skovrider ved Vallø Stift.

Henrik Gerner – Capitain og Ridder af Dannebr.

1802

Peder Bentzen – Cancellieraad, Renteskriver. (327)

- y) Blev Aaret 1801 tilkiendt Accessit, og i Aaret 1803 Universitetets Prismedallie, begge Gange for Opgaver i Mathematiken.

Frid. Christ. Sibbern z) Doct. Og Profesf. Philosoph. Ved Kbhavns Universitet.

Albert Rehfeldt . ved Copiist i General-Toldkammeret. Død 1814.

Henrik Christ. Ernst Rehfeldt – død 1821.

Christen Smith Budde - -

Hans Sommerfeldt æ) – Sorenskriver for Mosse Sorenskriverie.

1803

Heino Gottlob Melchior Hammer – Sognepræst t. Vistofte i Jylland.

Johan Ludvig Schmidt – Overkrigscommissær og Underfoged i Kbhavn.

Herman Treschow Gartner – Doct. Medicinæ og practiserende Læge i Kbhavn.

Hans Paludan – Krigsassessor, Politimester i Drammen.

Peter Axel Christian Krebs – Kongl Fuldmægtig I Rentekammeret.

1804.

Andreas Ludvig Reiersen – Cancellieraad, Herredsfoged I Rougsøe, Sønderhald og Østerlisberg Herreder. (328)

- z) Kappedes allerede i Aaret 1803 om Prisen for den af Universitetet fremsatte Opgave i Mathematiken, og vandt i Aarene 1806 og 7 Universitets Medallie for Priisopgaver i Philosophien.
- æ) Til Herlovianerne fra 1802 kan ogsaa henregnes Christian Horrebow Homann og Peder Homann, begge privat underviste og dimitterede af daværende Conrector, nu Rector, Istrd. Broson; den første nu practiseende Læge i Krageø og Ridder af Dannebrog; den sidste Cancellie – Secretær og Assistent hos Kongens Foged i Kbhavn

Joseph Albr. Frid. Christoph v. Koss – Kammerherre, Legationsraad og Legationsfeker. Ved det Keiserl. Østrigske Hof, Ridder af Dannebr.

Frederik Wilhelm Baron af Wedel- Jarsberg, Amtmand over Bradsber Amt og Laurvigen i Norge.

1805

Otto Engelsted Friis – Sognepræst til Kiølstrup og Aggedrup i Fyen.

Hans Henr. V. Gyldenfeldt – Overauditør, Byfoged i Sorø.

Mathias Henr. Schmidt – Lieutenant ved Cavalleriet.

Christ. Emil Krebs – Lieutenant I Artilleriet.

Jens Bang – Kongl. Skovrider paa Ahlheden og Landmaaler.

Hans Holtermann – var Procurator i Vestindien Død 1818.

1806

Christ. Ludvig Homann – Sognepræst til Østerø (en af Færøerne).

1808

Christ. Brandt Carstensen – Sognepræst til Vester og Øster- Vandet i Jyllland.

Benjamin Gartner – Candid. Chriurgiae, practiserende Læge paa Sct. Thomas.

Ludvig Fasting - -

Adam Joachum v. Koss – Herre til det adelige Gods Viltz i Mechlenburg.

Christ. Ditlev Høeg Nissen – Underrets- Procutator.

1809

Nicolai Ditl. Amund Kæder – Overauditør i Rendsborg. (329)

Carl Ludvig Hansen – Krigsassessor

Søren Hagerup Holck – residerende Capellan t. Skovlænge, Søllested og Gurreby i Lolland.

Peder Thestrup Reiersen – Candidatus Juris.

Christian Reiersen – Protokol -Secretær I Høieste-Ret.

Einer Severin Asclund - -

1811

Christian Albrecht Bluhme – Auditor.

Jacob Nicolai Wilhielm – Candid. Chirurgiae.

Niels Frederik Lassen – Auditor.

1812.

Jens Nicolai Arzt – død 1817 som Lieutenant ved de Vestindiske Tropper.

Fred. Wilhlem Mansa – Candig Chirurguæ

Hans Christian Crone - -

Johan Christian Wulf - -

Carl Aschlund – Candid. Chirurgiæ.

Philip Julius Knudsen – Lands-Overrets-Procurator.

Frederik v. Urne – Kammerjunker, Assessor i Lands- Overetten.

1814

Jens Michael Wedsted – Candid, Theol.

Jilius Begtrup – Candid. Theol.

Johan Christ. Julius Zahle – Candid Theol. Adjunct ved Herlh. Skole.

Michael Heggelund Kildal Lund – Underchirurg.

Johan Peter Windekilde - - (330)

Joan Ferdinand de Neergaard – Kammerjunker, Candid. Juris. Auscultant i Rentekammeret.

August Martin Wilhelm Góricje – Candid. Chirurgiæ.

Georg David Goricke – ö)-

Peter Frederik de retz Thott – Kammerjunker, Lietenant i Garden tilhest.

Johannes Cramer - -

Carl Cramer - -

1815

Jens Severin Hvistebndal Galskiøt – Candig Theol.

1816

Gabriel Kirsebom Kielland - -

Fred. Christ. Schouw - -

Christ. Ludvig Tillisch – Candid. Juris.

Hans Frederik Götsche - -

Nicolai Edinger Götsche – Candi. Juris

Andreas Niels Christopher Smith – Candid Theol.

1817

Ernst Sophus Wilhelm Zahle – Lærer i Naturhistorie ved Metropolitanskolen.

Philip Andreas Torst - -

Af de sidste tre Aats Dmitterede har endnu ingen fuldendt sine Studeringer ved Universitetet, hvorfor det vilde være overflødigt her at anføre dem, saa meget mere, som deres Navne findes i de herefter anførte Characterlister.

- ø) Dette ved Nabd ióg Hierte lige udnærkede unge Mennesker, hvis høieste Glæde var Studering, blev allerede i Skolen ved et svageligt Legeme, og isærdelshed ved svadt Syn, meget hindret i sine Studeringer; har siden havt det Uheld næsten ganske at miste Synet, og er derved tabt for Videnskaberne. (331)

MEDDELELSER OM

DIMITTEREDE fra HERLUFSHOLM FRA SKOLENS STIFTELSE 1565 TIL 1875.

SAMLEDE AF ALBERT LETH. G. L. WAD, OVERLÆRER, INSPEKTØR. STUD. POLIT.

NÆSTVED.

BANGS BOGTRYKKERI. 1875

Ved at anstille Betragtninger over denne Fortegnelse ville vi finde, at Herlufsholm i de 59 Aar fra Aar 1757 til 1815 inclusive har endt til Universitetet 203 Candidater (efter et Middeltal altsaa noget over tre – 3 26/59 – Aarlig) a). Blandt disse tælles 47 Præster, 8 Universitetslærere (7 Professorer, een Adjunct) og tvende Professorer ved de lærde Skoler; 16 ere indtraadte i de høiere juridiske eller kammeralistiske Betoninger (som Committerede eller Contorchefer i de Kongelige Collegier, Assessorer i Høiste-Ret, Amtmænd, Advocater o. desl.), og 22 i andre juridiske Embeder (som Fuldmægtige eller Copiister i Collegierne, Byfogeder, Birkedommere, Auditører, Procuratorer o. desl.); 7 ansatte som Overembedsmænd ved Toldvæsenet (som Toldinspectører, Kasserere, Controllører, og 9 i andre kongelige Embeder (som Amtsforvaltere, Regimentsqvarttermestre o. desl.). Af Lægevidenskabens Dyrkere tælles 11 (tvende Doctores medic, en Regimentschirurg, to Underchirurger og sex medicinske eller chirurgiske Candidatér), foruden to Professorer, som ovenfor ere optalte blandt Universitetslærerne. Naar nu hertil lægges omtrent tre eller fire, som uden at være ansatte i offentlige Embeder ere vedblevne at dyrke Videnskaberne og tildeels at virke ved udgivne Skrifter; de Embedscandidater (syv theologiske, fem juridiske), som ei ere blevne offentlig ansatte, skøndt nogle af dem endnu kunne vente at blive det; og enkelte, som en for tidlig Død har bortrevet fra deres videnskabelige Vane: saa kunne vi regne, at henimod de (332)

- a) Dimittenderne for de fem sidste Aar (1816 – 20) ere her ikke regnede med, fordi de fleste af dem endnu fortsætte deres Studeringer ved Universitetet.

Tre Fierdeparter af Skolens Fostersønner i disse ni og halvtredsindstyve Aar have nogenledes opfyldt, hvad Stiftelsen var berettiget af fordre af dem. I den øvrige Fierdepart findes 11 som Landsbydegne, Skoleholdere eller Organister; 11 som Landsbydegne, Skoleholdere eller Organister; 11 som Forpagtere, Forvaltere, Skovridere o. desl. Og adskillige i andre lige saa uvidenskabelige Veie (som

Underbetiente, Handelsmænd o. desl.); enkelte, som slet ikke ere komne i noget fast Levebrød; 13 som Officerer af høiere og lavere Classer.

Men ville vi undersøge Skolens forskellige Virksomhed til forskiellig Tider, da er det betydelige Antal Candidater, den i de første Aaringer fremfor siden kunde afgive til Universitetet, et utvetydigt Beviis paa den Flid, hvormed der arbeides i Holsteins Dage fremfor under den følgende Skoleherre. I de første otte Aar (Holsteins Periode) dimitteredes nemlig 36, altsaa imellem fire og fem aarlig – 9 i to Aar – og Disciplenes Middel-Antal var dog dengang neppe 24. I de følgende 20 Aar (1765 – 85) er Antallet af de Dimitterede (ved et lige Antal Disciple) 62, altsaa aarlig neppe tre. Af de 45 Præster, som i Fortegnelsen anføres, komme 15 paa de sex første Aar, ikkun 30 paa de følgende halvtredsindstyve. Forhen er den maadelige Forfatning omtalt, hvori Skolen befandt sig fornemmelig i Slutningen af Aarene halvfierds og i Begyndelsen af Aarene fiirs; men Følgerne deraf ere ogsaa kiendelige: af de 36 Candidater, der i Aarene 1778 – 89 dimitteredes, ere ikke uden 14 siden efter ansatte som kongelige Embedsmænd, men hartad lige saa mange fremviser Fortegnelsen som Degne, Organister, Forpagtere, Undertoldbetiente o. desl. Ved Conrector Brorsons Ansættelse (333) 1785 og ved den gamle Hører Paludans Død 1786 begyndte Forfatningen vel at forbedres; men denne begyndende Forbedring kunde ikke strax vise sine Frugter: er en slet Grundvold lagt i de første Skelsår, da kan man ikke vente, at en trofast Bygning derpaa skal kunne opføres; og har først en ryggesløs Tone slaaet Rødder i en Skole, da udfordres ei alene Kraft, men ogsaa Tid til at faae den udryddet. En fordærvet Periode i en Skole vil derfor altid udstrække sine Virkninger noget ind i den følgende bedre. Den bedre Periode. Som her tog sin Begyndelse med Aaret 1785, kunde derfor ei vise sine Frugter, førend de Disciple havde forladt Skolen, som før Mag. Brorsons Ansættelse vare antagne, og havde nydt den gamle Paludans Underviisning, det er: med Aaret 1790 b).

Med dette Aar begyndte Frugterne at vise sig af de nidkiære og duelige Læreres. Mag Lunds, Mag. Fogs (334)

- b) Det kan her anmærkes, at iblandt de 36 Disciple, som i Aarene 1778 – 89 dimitteredes, var det tvende, som siden bleve Præster, hvilke først kom i Skolen i Slutningen af 1796, og altsaa egentlig maae henregnes til den Brorsonske Periode; men een af dem, om i Aaret 1790 dimitteredes og som siden blev Skoleholder, havde frekventeret Skolen siden 1783 og i tvende Aar nydt den gamle Paludans Underviisning, og bør altsaa henføres til dennes Periode; og saaledes maa der egentlig regnes at være fra Skolens omtalte værste Periode dimitteret 35 Candidater, hvoraf ikkun 12 siden ere komne til at gavne Staten som kongelige Embedsmænd, men 14 have siden valgt saadanne Levebrød, hvortil ingen videnskabelig Dannelse udfordredes. De øvrige ere døde uden egentligt Levebrød.

og Hr. Holms, i Forening med Mag. Brorsons, Bestræbelser. Fra 1790 til 1796 inclusive dimitteredes 21 Candidater, som ved disse Læreres Flid vare dannede; af dette Antal bleve siden 15 kongelige Embedsmænd, og tvende havde som juridiske Candidater gjort sig duelig til Embede; endnu een (B. C. L- Møller) vedblev længe den literære Bane, og ikkun tvende, som Militære, ganske forladt den.

Men efterat Skolen ved nys omtalte Læreres Duelighed var nogenledes kommen paafode, begyndte den atter (saavel qvoad literas som qvoad mores) i nogle Aar at gaae tilbage. Enhver, som kiendte Herlufsholms Skole i Aarene 1791 – 96 og et Par Aar senere, veed, hvorledes dens Forfatning da var. De Disciple, som i Aarene omtrent 1790 – 95 begyndte deres videnskabelige Bane her i Skolen, bleve til Universitetet dimitterede 1797 – 1802; og af disse Aaringers 17 Candidater c findes ikkun

sex at være bleven kongelige Embedsmænd; syv andre have forladt Studeringer som Forvaltere, Skovridere, Skoleholdere, Landmænd, Kiøbmænd eller Militære; og de øvrige hengaae endnu uden fast Levebrød og uden Embedsexamen.

Ved Hr. L. Lunds Ansættelse som Lærer 1796 begyndte atter Skolens mørke Horizont at opklares: fra dette og det følgende Aar af begyndte det hidtil forsømte Tilsyn med Ungdommen udenfor Underviisningstimerne at ansees som en vigtig Gienstand for Lærernes Omhu; (335)

- c) Af Candidaterne fra 1812 hører nuværende Prof. Gibbern, Candellieraad Bentzen og Sørenskriver Sommerfeldt ikke til denne Periode, da disse først kom i Skolen den første 1798 og de tvende andre 1796.

Og skøndt den forønskede Sædelighed og Flid naturligviis ei paa eengang kunde tilveiebringes, havde dog Skolens Lærere efterhaanden den Glæde at see, at deres Bestræbelser ikke vare frugtesløse. Ved at overskue Listen paa de Disciple, som fra 1796 af ere antagne i Skolen og siden derfra dimitterede d), vil man finde, at dens Lærere i denne Periode ikke have arbeidet forgieves.

Disse Bemærkninger over Forholdet mellem Skolens indvortes Forfatning i de forskellige Perioder, og dens Disciples følgende Skiebne, har Forfatteren troet ei at burde tilbageholde: de afgive et advarende, men tillige trøsterigt og opmuntrende Resultat for Læreren: manges Ynglings Fremtids Skiebne er hans Haand: hans Arbeide og Flid er en Udsæd, som ikke vil undlade at bære Frugter; men vee ham, om han undlader at saae! Naar Ukrudet alt har begyndt at tage Overhaand, da er det for silde for en Anden at ville udsaae den Sæd, han itide forsømte at nedlægge; og hans Samvittighed skal bebreidende sige ham: ”det er din Skyld, at der Intet er blevet at Høste!”

For dem af Lærerne, der endnu maatte ønske nølere Kundskab om Skolens Virksomhed i den senere Tid, tilføies her til Slutning tvende Tabeller over de Examenscharacterer, som i de sidste to og tyve Aar ere ved Universitetet tildeelte Herlufsholms Candidater. Forf. begynder med Aaret 1799, som der Aar, da hver af Skolens Lærere, efter den da indførte Reform, erholdt sine særskilte Videnskaber at undervise i. (336)

- d) D. e. de i forrige Anm. Anførte i Aaret 1802 dimitterede Candidater. Samt alle de, som efter 1802 ere dimitterede.

Characterer for de fra Herlufsholm dimitterede Discipuli.

	Latin.	Græsk.	Hebr.	Livius..
1799.				
Linde (J. G.) . . .	L. p. c.	L. p. c.	a)	Laud..bu
Bernth (L. M.) . . .	L. p. c.	L. p. c.	Laud.	—
Budde (J. S.) . . .	H. ill.	H. ill.	H. ill.	—
Geisler (J. L.) . . .	H. ill.	N. cont.	N. cont.	—
Grüner (P. L.) . . .	H. ill.	Laud.	H. ill.	—
1800.				
Bræds (J. A.) . . .	L. p. c.	Laud.	H. ill.	—
Arthman (J. P.) . . .	H. ill.	H. ill.	—	H. ill.lli
Bartholdy (W. L. M.)	H. ill.	H. ill.	—	H. ill.lli
Gerner (S.) . . .	H. ill.	H. ill.	—	H. ill.lli
1802.				
Bengen (P.) . . .	H. ill.	H. ill.	Laud.	—
Sibbern (S. L.) . . .	L. p. c.	L. p. c.	L. p. c.	—
Rehsfeldt (M.) . . .	forlod Examen, og blev privat imi			—
Rehsfeldt (S. L. E.) . .	H. ill.	H. ill.	—	N. cont. nos
Budde (L. S.) . . .	H. ill.	H. ill.	—	N. cont. nos
Sommerfeldt (S.) . . .	Laud.	Laud.	—	N. cont. nos
1803.				
Sammer (S. G. M.) . .	Laud.	H. ill.	—	Laud..bu
Schmidt (J. L.) . . .	Laud.	Laud.	—	Laud..bu
Gartner (S. L.) . . .	Laud.	L. p. c.	—	H. ill.lli
Paludan (S.) . . .	H. ill.	H. ill.	—	Laud..bu
Krebs (P. A. L.) . . .	H. ill.	H. ill.	—	H. ill.lli
1804.				
Reiersen (M. L.) . . .	Laud.	Laud.	H. ill.	—
v. Ross (J. A. S. L.)	L. p. c.	L. p. c.	—	Laud..bu
Wedel Jarlsberg (S. W. Baron)	privat indskreven som Student uden			

a) For Examenforordningen af 1805 bleve de Candidater, som fik med de ti første Bøger af Livii historia Romana.

b) Mathematik og Physik blev, ifølge den Kongelige Resolutions

Gæd Examen artium i Mæene 1799 — 1804.

Theolog. gie.	Histor. og Geogr.	Astro- nomie.	Math.	Physik.	Lat. Stil.	Hoved- Charact.
I Laud.	L. p. c.	L. p. c.	b)	—	H. ill.	Laud.
II. p. c.	L. p. c.	L. p. c.	—	—	H. ill.	Laud.
HH. ill.	H. ill.	Laud.	—	—	H. ill.	H. ill.
I Laud.	Laud.	Laud.	—	—	N. cont.	H. ill.
HH. ill.	Laud.	Laud.	—	—	N. cont.	H. ill.
I Laud.	Laud.	L. p. c.	—	—	H. ill.	Laud.
HH. ill.	Laud.	L. p. c.	—	—	Laud.	H. ill.
I Laud.	Laud.	L. p. c.	—	—	H. ill.	H. ill.
I Laud.	H. ill.	Laud.	—	—	H. ill.	H. ill.
HH. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.
I Laud.	Laud.	Laud.	L. p. c.	Laud.	H. ill.	Laud.
Skræven som Student.						
HH. ill.	H. ill.	Laud.	H. ill.	N. cont.	H. ill.	H. ill.
HH. ill.	H. ill.	Laud.	H. ill.	H. ill.	N. cont.	H. ill.
HH. ill.	H. ill.	Laud.	Laud.	H. ill.	H. ill.	H. ill.
HH. ill.	Laud.	H. ill.	L. p. c.	L. p. c.	H. ill.	Laud.
I Laud.	Laud.	L. p. c.	L. p. c.	L. p. c.	Laud.	Laud.
HH. ill.	L. p. c.	L. p. c.	L. p. c.	L. p. c.	N. cont.	H. ill.
HH. ill.	L. p. c.	L. p. c.	L. p. c.	L. p. c.	N. cont.	H. ill.
HH. ill.	Laud.	Laud.	L. p. c.	Laud.	O	N. cont.
I Laud.	L. p. c.	L. p. c.	L. p. c.	L. p. c.	H. ill.	Laud.
I .. p. c.	L. p. c.	L. p. c.	L. p. c.	L. p. c.	Laud.	Laud. et publico encomio ornatus.
Sædventlig Examen.						

maam. artium ikke havde læst Hebraisk, i dets Sted examinerede i
undgaaende, ikke angivet til Exam. art. før i Mæet 1802.

Herlufsholms Stift.

9)

Characterer for de fra Herlufsholm dimitterede Discipuldi

	Dansk Stiil.	Latin.	Lat. Stiil.	Græsk.	Hebr.	Tydske. Høi
1805.						
Friis (O. E.)	G.	Mg.	G.	Udm.	Udm.	c) (G)
v. Gyldenfeldt (S. S.)	G.	G.	G.	Mg.	Mg.	G. (G)
Schmidt (M. S.)	G.	G.	G.	G.	—	—
Krebs (C. E.)	Mg.	Mg.	Tem.	G.	—	Udm. mg.
Bang (J.)	G.	Mg.	Tem.	Mg.	Mg.	—
Soltermann (S.)	Udm.	Udm.	G.	Udm.	Mg.	Mg. pM
1806.						
Homann (C. L.)	Tem.	Tem.	Maad.	Tem.	G.	Mg. pM
1808.						
Carstensen (C. B.)	G.	G.	Tem.	G.	Mg.	Tem. mg.
Gartner (B.)	Tem.	G.	G.	Udm.	—	G. (G)
Fasting (L.)	G.	G.	G.	Mg.	Mg.	G. (G)
v. Ross (A. J.)	G.	G.	G.	Udm.	—	Mg. pM
Nissen (C. D. S.)	G.	Tem.	Tem.	Maad.	G.	Tem. mg.
1809.						
Ræder (H. D. A.)	G.	Mg.	Tem.	Mg.	—	Tem. mg.
1810.						
Hansen (C. L.)	Mg.	G.	Mg.	Tem.	—	Tem. mg.
Goldt (S. S.)	G.	G.	Tem.	G.	Mg.	Tem. mg.
Claussen (C. M.)	Mg.	Mg.	Mg.	G.	Mg.	Maad. mg.
Reiersen (P. T.)	Mg.	G.	Maad.	G.	—	Maad. mg.
Reiersen (C.)	Mg.	Mg.	Tem.	Udm.	—	G. (G)
Ashlund (E. S.)	G.	G.	Tem.	G.	—	Mg. pM
1811.						
Bluhme (C. A.)	Udm.	Udm.	Udm.	Udm.	Udm.	Udm. mg.
1812.						
Wilhjelm (J. N.)	G.	Mg.	Tem.	Mg.	Mg.	Maad. mg.
Lassen (M. S.)	G.	G.	G.	—	—	G. (G)

c) Ved denne Tabel ville Læserne have følgende Punkter i Erindring: Det første Aar, denne forandrede Examen holdtes i 1805, beroede det paa enhver Candidat selv, om han vilde lade sig examinere i Tydske, Fransk og Mathematik, eller ikke. Fra 1805 af bleve Herlovianerne ikke examinerede i Physik ved Universitetet; men den Char. for bemeldte Videnskab, som Candidaterne erholdt ved deres Dimissionsexamen

ved Examen artium i Marne 1805 — 17.

	Transk.	Relig.	Geogr.	Historie	Arith- metik.	Geom.	Physik.	Hoved- Characteer.
17	—	Mg.	Udm.	Tem.	Mg.	Mg.	Udm.	Foreskrevet bruges i Marne 1805 — 17.
	—	G.	Mg.	G.	Mg.	Mg.	Mg.	
	—	G.	Mg.	G.	Udm.	Mg.	Mg.	
	—	Mg.	Mg.	G.	Mg.	Mg.	Mg.	
	—	G.	G.	G.	Udm.	Mg.	G.	
	—	Mg.	Udm.	Mg.	G.	Mg.	Mg.	Udmærket. Erholde Uds verstet Præmedaille.
16	Maad.	G.	G.	Maad.	Mg.	G.	Mg.	
15	Tem.	G.	G.	G.	Udm.	Udm.	Udm.	
14	Tem.	G.	Mg.	G.	Mg.	Udm.	G.	
13	Tem.	G.	Udm.	G.	Mg.	Udm.	G.	
12	G.	Tem.	Mg.	G.	G.	Mg.	Mg.	Udmærket. Erholde Uds verstet Præmedaille.
11	Tem.	G.	Udm.	G.	G.	G.	Mg.	
10	G.	G.	Udm.	Mg.	G.	Mg.	Udm.	
9	Maad.	Mg.	Mg.	Mg.	G.	G.	Mg.	
8	Glet.	G.	Mg.	Mg.	Tem.	G.	G.	
7	Tem.	G.	Mg.	G.	Mg.	G.	Udm.	Udmærket. Erholde Uds verstet Præmedaille.
6	Tem.	G.	Mg.	G.	G.	Mg.	Udm.	
5	G.	G.	G.	G.	Mg.	Udm.	Udm.	
4	Tem.	G.	Udm.	Mg.	Tem.	Mg.	Mg.	
3	Udm.	Udm.	Udm.	Udm.	Udm.	Udm.	Udm.	
2	G.	G.	G.	G.	Mg.	Mg.	G.	Udmærket. Erholde Uds verstet Præmedaille.
1	Tem.	G.	Udm.	Mg.	G.	Tem.	Mg.	

examen i Skolen, blev anført imellem deres akademiske of-
fentlig bekendtgjorte Examenscharacterer. De Characterer,
som paa nærværende Tabel anføres forkortede, ere: Udmær-
ket godt, Meget godt, Godt, Temmelig godt, Maadelig, Glet;
og paa foregaaende Tabel: Laudabilis præ ceteris, Laudabilis,
Haud illaudabilis, Non contemnendus, o.

	Dansk Stil.	Latin.	Lat. Stil.	Græsk.	Hebr.	Tydske.
1812 d.)						
Arzt (J. N.)	Mg.	Mg.	G.	Mg.	—	Udm.
Mansa (J. W.)	Udm.	G.	Mg.	Udm.	—	G.
Crone (J. L.)	Mg.	G.	Tem.	G.	G.	Mg.
Wulf (J. L.)	Tem.	Maad.	G.	Tem.	—	G.
Aschlund (L.)	Mg.	Mg.	G.	Tem.	—	Mg.
Knudsen (P. J.)	Mg.	Udm.	Tem.	Tem.	—	Mg.
de Urne (J.)	G.	Udm.	Tem.	Udm.	—	G.
1814.						
Wedsted (J. N.)	G.	Mg.	G.	Udm.	Mg.	Mg.
Begtrup (J.)	G.	Mg.	G.	Udm.	Mg.	Mg.
Zahle (J. L. J.)	G.	G.	G.	Udm.	G.	G.
Lund (N. S. K.)	G.	Tem.	G.	G.	—	Mg.
Windekilde (J. P.)	G.	Tem.	Maad.	Mg.	G.	G.
de Neergaard (J. S.)	Mg.	Mg.	G.	Mg.	—	G.
Görcke (A. N. W.)	Tem.	G.	G.	Tem.	—	G.
Görcke (G. D.)	G.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Udm.
Cramer (J.)	Mg.	G.	Tem.	Mg.	Tem.	Tem.
Cramer (L.)	Tem.	G.	G.	Mg.	G.	G.
1815.						
Gallstjert (J. S. S.)	G.	G.	G.	Mg.	Udm.	Mg.
1816.						
Rjelland (G. K.)	G.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.
Schouw (J. Chr.)	Mg.	Udm.	Mg.	Mg.	—	Udm.
v. Tillisch (L. L.)	Mg.	G.	G.	G.	—	Mg.
Görsche (J. Fr.)	Mg.	G.	Tem.	Mg.	Mg.	Udm.
Görsche (N. E.)	G.	G.	Tem.	G.	Mg.	Udm.
Smith (A. N. L.)	Mg.	G.	G.	Mg.	Mg.	Mg.
1817.						
Zahle (E. S. W.)	Udm.	Mg.	Mg.	Udm.	Udm.	Udm.
Torst (Ph. A.)	Mg.	Mg.	G.	Mg.	Mg.	Mg.

d) I Aaret 1812 blev med Exam. artium foretaget den Forandring, at den anordnede Prøve i det tydske og franske Sprog, hvilken hidtil havde bestaaet i skriftlig Oversættelse fra Dansk i Fransk og Tydske (fransk og tydske Stil), nu skulde indskrænkes til Oversættelse fra disse tvende Sprog i Dansk, og at desuden Examen saavel i begge disse Sprog som i Arithmetik og Geometrie ikke skulde, som hidtil, være blot skriftlig, men tillige mundtlig.

341

Fransk.	Relig.	Geogr.	Historie	Arith- metik.	Geom.	Physik.	Hoved- Character.
Udm.	Mg.	Mg.	Mg.	Udm.	Udm.	G.	Mg.
Udm.	Mg.	Mg.	Mg.	Udm.	Udm.	Udm.	Mg.
Udm.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Udm.	Godt.
Mg.	G.	G.	G.	Mg.	Mg.	Mg.	Maad.
Udm.	G.	Mg.	Mg.	Mg.	Udm.	Udm.	Mg.
Udm.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	Udm.	Udm.	G.
Udm.	G.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	G.	G.
Udm.	Tem.	Tem.	G.	Tem.	Mg.	G.	Mg.
Mg.	G.	Tem.	G.	Mg.	Udm.	Udm.	Mg.
G.	Tem.	G.	Mg.	Mg.	Mg.	Mg.	G.
Tem.	G.	Tem.	G.	G.	Mg.	Mg.	G.
G.	G.	Tem.	G.	Mg.	Mg.	Mg.	Maad.
Mg.	G.	G.	Mg.	Mg.	Mg.	e)	Mg.
G.	Tem.	G.	Tem.	Udm.	Udm.	Mg.	G.
Mg.	Tem.	Mg.	G.	Mg.	Udm.	Udm.	Mg.
G.	G.	G.	Mg.	Udm.	Udm.	Udm.	G.
G.	G.	G.	G.	Mg.	Mg.	Udm.	G.
Mg.	G.	Mg.	Mg.	G.	Mg.	Tem.	Mg.
Udm.	G.	Udm.	Mg.	Udm.	Udm.	Mg.	Mg.
Mg.	G.	Mg.	G.	Mg.	Udm.	G.	Mg.
G.	Tem.	Mg.	G.	Udm.	Udm.	G.	G.
Mg.	Mg.	Udm.	Mg.	Udm.	Udm.	G.	G.
G.	G.	Mg.	G.	Udm.	Udm.	Mg.	G.
Udm.	G.	Mg.	G.	Udm.	Udm.	Mg.	Mg.
Udm.	Udm.	Udm.	Udm.	Udm.	Udm.	Udm.	Mg.
Udm.	G.	Udm.	Mg.	Mg.	Mg.	G.	Mg.

Derfra den paafaldende Forskiel imellem Charactererne for
Fransk 1812 og de foregaaende Aar.

(*) e) Var ifkun eet Aar i Skolen, og blev derfor fritagen for at
læse Physik.

(*) f) Gaavel Hr. A. som G. Gdricke kunde formedelst Sygdom ikke
mode ved den sædvanlige Examen i October, og deres Navne
findes derfor ei i de trykte Examenslister. De kom siden til
en overordentlig Examen i December s. A.

Saaledes er altsaa i de tretten Aar, 1805 — 17 (den Tid de danske Characterer har været brugte) følgende Characterer ved Examen artium tildeelte Herlovi-
anerne:

	Udm. godt.	Meg. godt.	Godt.	Tem. godt.	Maa- delig.	Glet.	Charac- terernes Antal.
Dansk Stil	4	16	23	5	1	1	48
Latin . .	5	16	22	4	1	1	48
Lat. Stil	1	7	22	15	3	1	48
Græsk .	12	17	11	6	1	1	47
Hebraisk .	4	16	6	1	1	1	27
Tydske . .	8	15	13	6	3	1	45
Fransk .	12	7	11	9	2	1	42
Religion .	2	9	31	6	1	1	48
Geographie	12	21	11	4	1	1	48
Historie .	2	19	24	2	1	1	48
Arithmetik	14	22	9	3	1	1	48
Geometrie	20	22	5	1	1	1	48
Physik .	16	18	12	1	1	1	47
Summa	112	205	200	63	11	1	592

I samme Tid (1805 — 17) er til alle de øvrige Candidater, som til Universitetet ere dimitterede (Herlo-
vianerne fraregnede), meddeelt følgende Characterer g):

g) Denne summariske Liste er udregnet efter de fra Univer-
sitetet aarlig udgivne Characterelister med Tillæg af de
Lister over extraordinære Examina, som findes indførte
i Etatsr. Engelstofts Universitetsannaler. Her er alt-
saa intet Hensyn taget til de Candidater, der ere bleve
afviste som immaturi; ligesom igien i Listene over Her-

343

	Udm. godt.	Meget godt.	Godt.	Lem. godt.	Maa- delig.	Glet.	Charac- terernes Antal.
Dansk Stil	132	441	454	170	1	1	1197
Latin .	135	460	433	165	4	1	1197
Latinsk Stil	45	237	486	322	107	1	1197
Græsk .	237	445	312	140	23	1	1158
Hebraisk .	98	249	177	78	18	1	621
Tydske .	138	343	373	189	62	7	1112
Fransk .	156	343	323	200	58	14	1094
Religion .	81	436	506	144	16	1	1183
Geographie	210	430	329	191	34	3	1197
Historie .	170	400	381	209	36	1	1197
Arithmetik	106	333	373	185	46	6	1049
Geometrie	199	365	255	147	48	5	1019
Summa	1707	4482	4402	2140	452	38	13221

Ville vi nu anfille Sammenligning imellem Herlovianernes og de øvrige til Universitetet dimitterede Candidaters Characterer i det her anførte Tidrum, saa erholdes følgende Resultat. Naar vi antage, at 100 Candidater dimitteres fra Herlufsholm, og ligeledes 100 fra de øvrige Skoler og af private Lærere, og at de Examinenscharacterer, som disse erholde, komme til at staa i samme Forhold som Charactererne i de tvende sidst anførte Tabeller, saa blive disse eenhundrede Characterer i hver Videnskab fordeelte paa følgende Maade: h).

Herlovianernes Characterer heller intet Hensyn er taget til den Candidat herfra Skolen, som samme Skiebne ramte 1814.

h) For at Sammenligningen des lettere skal kunne anstilles, ere begge de fortrinlige Characterer, Udmærket og Meget

Tabel over Forholdet imellem Herlovianernes og de øvrige til Universitetet dimitterede Candidaters Characterer ved Exam. artium.

1805 — 1817.	Udm. g. og Meg. g.	Godt.	Tem- melig.	Maas- delig og Slet.	Udm. g. og Meg. g.	Godt.	Tem- melig.	Maas- delig og Slet.
	Dansk Stil.				Latin.			
Herholms Cand.	41 $\frac{6}{10}$	47 $\frac{2}{10}$	10 $\frac{4}{10}$	1	43 $\frac{7}{10}$	45 $\frac{8}{10}$	8 $\frac{3}{10}$	2 $\frac{1}{10}$
de øvrige Cand.	47 $\frac{8}{10}$	37 $\frac{2}{10}$	14 $\frac{2}{10}$	1	49 $\frac{6}{10}$	36 $\frac{1}{10}$	13 $\frac{7}{10}$	$\frac{3}{10}$
	Latinsk Stil.				Græsk.			
Herholms Cand.	16 $\frac{6}{10}$	45 $\frac{8}{10}$	31 $\frac{2}{10}$	6 $\frac{3}{10}$	61 $\frac{6}{10}$	23 $\frac{4}{10}$	12 $\frac{7}{10}$	2 $\frac{1}{10}$
de øvrige Cand.	23 $\frac{5}{10}$	40 $\frac{6}{10}$	26 $\frac{2}{10}$	8 $\frac{2}{10}$	58 $\frac{8}{10}$	26 $\frac{8}{10}$	12	2
	Hebraisk.				Tysk.			
Herholms Cand.	74	22 $\frac{2}{10}$	3 $\frac{7}{10}$	1	51	28 $\frac{8}{10}$	13 $\frac{3}{10}$	6 $\frac{6}{10}$
de øvrige Cand.	55 $\frac{7}{10}$	28 $\frac{5}{10}$	12 $\frac{5}{10}$	2 $\frac{2}{10}$	43 $\frac{2}{10}$	33 $\frac{5}{10}$	17	6 $\frac{1}{10}$
	Fransk.				Religion.			
Herholms Cand.	45 $\frac{1}{10}$	26 $\frac{1}{10}$	21 $\frac{4}{10}$	7	22 $\frac{8}{10}$	64 $\frac{5}{10}$	12 $\frac{5}{10}$	1
de øvrige Cand.	45 $\frac{5}{10}$	29 $\frac{5}{10}$	18 $\frac{2}{10}$	6 $\frac{4}{10}$	43 $\frac{6}{10}$	42 $\frac{7}{10}$	12 $\frac{1}{10}$	1 $\frac{3}{10}$
	Geographie.				Historie.			
Herholms Cand.	68 $\frac{7}{10}$	22 $\frac{2}{10}$	8 $\frac{3}{10}$	1	43 $\frac{6}{10}$	50	4 $\frac{1}{10}$	2
de øvrige Cand.	53 $\frac{4}{10}$	27 $\frac{4}{10}$	15 $\frac{2}{10}$	3	47 $\frac{6}{10}$	31 $\frac{8}{10}$	17 $\frac{4}{10}$	3
	Arithmetik.				Geometrie.			
Herholms Cand.	74 $\frac{2}{10}$	18 $\frac{7}{10}$	6 $\frac{2}{10}$	1	87 $\frac{4}{10}$	10 $\frac{4}{10}$	2	1
de øvrige Cand.	41 $\frac{8}{10}$	35 $\frac{5}{10}$	17 $\frac{6}{10}$	4 $\frac{8}{10}$	55 $\frac{3}{10}$	25	14 $\frac{4}{10}$	5 $\frac{1}{10}$

godt, her betragtede under eet, ligeledes de maadelige Characterer, Maadelig og Slet. Da Regningen maatte gaae i Brøk, saa ere disse, for den lettere Sammenlignings Skyld, anførte i Tiendedele; men deraf følger naturligt, at Brøkerne har den Mangel paa Nøjagtighed, som Decimalbrøksregningen tillader.

(345)

Herlufsholms Candidater have saaledes i de fleste Underviisningsfag viist sig af omtrent samme Fremgang som Middeltallet af de øvrige, der af Universitetet re optagne til det Borgere, i den danske Stiil f. Ex. Kunne vi regne, at af 100 Candidater, som dimitteres fra Herlufsholm, ville de 41 á 42 erholde Characteren Meget godt eller Udmærket; af 100, som fra de øvrige Læreanstalter sendes til Universitetet, ville derimod 47 á 48 erholde een af benævnte Characterer; Fortrinet er for saavidt paa disses Side; men af de samme 100 Herlovianer ville igien ikkun 10 á 11 erholde Charateren Temmelig, naar fra de øvrige Skoler 14 á 15 erholde denne Characteer; og saaledes ville disse modsatte Fortrin omtrent gaae op imod hinanden. Omtrent samme Resultat faaes ved sammenligne Charactererne for Latin, Græsk, Fransk, og Historie, dog saaledes, at i Latinen ere Herlovianene lidet under, ligesom i Græsk lidet over de øvrige Candidater. I enkelte Fag have Herlovianerne, som Sammenligningen viser, unegtelig staaet noget tilbage, navnlig i latinsk Stiil og Religionskundskab; men atter i andre Fag viser igien Fortrinet sig (og det i nogle Fag meget overveiende) paa Herlovianernes Side; saaledes i Hebraisk, Tydsk, Geographie, Aritmetik og Geometrie.

I Aaret 1818 ere igien de gamle latinske Characterer indførte ved Examen artium. Herlovianernes fra bemeldte ar af ere følgende: (346)

346						
1818.	Danf. Stiil.	Latin.	Lat. Stiil.	Græsk.	Hebr.	Tydsk.
Wiisling (K. C.)	L. p. c.	L. p. c.	H. ill.	L. p. c.	Laud.	L. p. .q.
Wiisling (P. M. D.)	L. p. c.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.
Balsløv (C. M.)	L. p. c.	Laud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	L. p. .q.
Prigel (J. C.)	L. p. c.	Laud.	H. ill.	Laud.	—	L. p. .q.
Borch (O. Chr.)	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	—	L. p. .q.
Rügou (P.)	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.
Giellerup (C. M.)	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	H. ill.	L. p. .q.
Baland (Chr. C. M.)	Laud.	Laud.	H. ill.	H. ill.	—	L. p. .q.
See (Chr.)	Laud.	H. ill.	H. ill.	Laud.	O	Laud.
Sormann (J. C.)	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	L. p. .q.
Petersen (M. S.)	Laud.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.
1819.						
Carstens (Fr. C.)	H. ill.	Laud.	N. con.	H. ill.	H. ill.	Laud.
Sæptorph (J. C.)	H. ill.	H. ill.	N. con.	H. ill.	Laud.	H. ill.
1820.						
Petersen (J. C.)	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	L. p. c.	Laud.
v. Tillisch (Fr. S.)	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	*Laud.	Laud.
Edsberg (J. Fr. W.)	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	i)	Laud.
Brasen (J. M.)	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.
Clausen (M. E. B.)	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.
Sorterup (J.)	Laud.	Laud.	N. con.	Laud.	*Laud.	Laud.
Krærup (O. Chr.)	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	H. ill.
Sertel (S. W.)	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.
Orholm (C. M.)	Laud.	H. ill.	H. ill.	Laud.	*Laud.	Laud.
Orholm (W. T.)	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	*Laud.	Laud.

Endskiøndt disse Characterers Antal er for lidet til at kunne derefter anstille paalidelig Sammenligning, vil Forf. dog til Veiledning for dem, som kunne ønske en saadan, hidsette:

i) * betyder, at et Pensum Græsk er angivet istedetfor Hebraisk.

347

Matrantsk.	Relig.	Geogr.	Historie	Arith- metik.	Geom.	Physik.	Hoved- character.
uslaud.	Laud.	L. p. c.	L. p. c.	Laud.	Laud.	L. p. c.	Laud.
uslaud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.
uslaud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	L. p. c.	Laud.
q. p. c.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	L. p. c.	Laud.
uslaud.	L. p. c.	L. p. c.	Laud.	L. p. c.	H. ill.	Laud.	Laud.
uslaud.	L. p. c.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	L. p. c.	Laud.
uslaud.	H. ill.	Laud.	Laud.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	Laud.
uslaud.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	Haud ill.
uslaud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.
i. H. ill.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Haud ill.
uslaud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	L. p. c.	L. p. c.	H. ill.	Haud ill.
uslaud.	H. ill.	L. p. c.	Laud.	Laud.	L. p. c.	Laud.	Haud ill.
q. p. c.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	L. p. c.	Laud.
uslaud.	H. ill.	L. p. c.	L. p. c.	Laud.	Laud.	L. p. c.	Laud.
uslaud.	Laud.	L. p. c.	Laud.	L. p. c.	Laud.	L. p. c.	Laud.
q. p. c.	Laud.	Laud.	Laud.	L. p. c.	Laud.	L. p. c.	Laud.
uslaud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	L. p. c.	Laud.	Laud.	Laud.
uslaud.	Laud.	L. p. c.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.
uslaud.	Laud.	L. p. c.	Laud.	L. p. c.	Laud.	Laud.	Laud.
uslaud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.
q. p. c.	Laud.	L. p. c.	Laud.	L. p. c.	Laud.	L. p. c.	Laud.
uslaud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	L. p. c.	Laud.

følgende Tabel over de øvrige Skolers og privat Dimitteredes
Characterer i de tre Aar 1818 — 1820.

348

	Laud. p. c.	Laud.	Haud illaud.	Non cont.	O	Charac- terernes Antal.
Dansk Stil . . .	54	211	57	1	1	
Latin . . .	48	204	67	4	1	
Lat. Stil . . .	13	130	154	26	1	
Græsk . . .	79	170	66	8	1	
Hebraisk . . .	43	92	47	25	1	
Græsk istedetfor Hebraisk . . .	2	43	16	1	1	
Tydske . . .	50	169	99	3	1	
Fransk . . .	55	165	87	12	1	
Religion . . .	27	199	90	4	1	
Geographie . . .	70	175	58	18	2	
Historie . . .	46	164	99	14	1	
Arithmetik . . .	46	164	107	3	1	
Geometrie . . .	29	142	140	9	1	
Hovedcharact.	11	207	100	5	1	323

Oekonomien 1763 – 1805.

Under Grev Thott foretoges ingen Forandring af Betydenhed med Oekonomien; en forbedret Inddeling af Hovedgaardens bortforpagtede Marker, samt Indretningen af en Kalkovn (hvor Stiftelsen selv i nogle Aar med Fordeel lod brænde hvad Kalk den forbrugte) er vel egentlig det eneste, hertil kan henføres. Dog kan det ogsaa ved denne Leilighed erindres, at Thott paa Skolens Vegne afsluttede med Nestved en Forening om denne Byes Marker. Fra de ældste Tider havde Nestved ingen Jord eiet, og havde derfor af Skovkloster leiet nogle (349) Marke, hvilke formedelst deres Fraliggenhed fra Klosteret laae noget ubeqvemt for dette, men desto bekvemmere for Byen til Afbenyttelse. Efter en Leiecontract af 1528 var Byens Afgift deraf otte og tyve Mark, som aarlig maatte erlægges til Klosteret. I Reformationstiden blev det, da Klosteret med alt sit Tilliggende kom i Herloff Trolles Eie. Ved alle Leiligheder viste Trolle sig mod Nestved som en god Nabo, saaledes ogsaa her; thi ikke alene tillod han for sin Levetid Byens Indvaanere at beholde da samme Jorder, de hidtil havde brugt til Græsning for deres Creature; men for at Byen end ikke i Fremtiden skulde udsættes for at miste en Fordeel, den trængte til, og nu allerede en Tidlang havde været i Besiddelse af, saa overdrog han den for bestandig Brugen af bemeldte Jorder, paa samme Maade som den hidtil havde benyttet dem, dog paa Vilkaar: at Herlufsholm skulde vedblive at ansees som Herlighedseier, og altsaa besidde Jagtrettigheden samt Fiskeriet i de tvende Søer, som dengang befandtes i Markerne; og at Byen i Leie af Jorderne skulde til evig Tid erlægge aarlig tyve Mark danske, hvilke Penge ved en senere Fundats af Trolle og hans Hustru skienkedes til aarlig Uddeling blandt fattige Skolebørn i Nestved. Men flere Gange i Fremtiden blev denne Gave Anledning til Stridigheder melle Nestved og Herlufsholm, og flere Gange maatte Domstolene afgjøre Tvisten, fordi der stedse var ulige Meninger om, hvad Ret Trolles Gave egentlig hiemlede Byde. Tilsidst var det en Commossionsdom af 1762, som af Høieste Ret stadfæstedes, (350) bleven afgjort, at Byen ei havde anden Ret til Overdrevet (saa kaldtes de omtvistede Marker) end Græsningsret for sine Creature; men da man ønskede at maatte tillige afbenytte det til Sædemark, saa afsluttede Thott (1771) desangaaende en Forening med Nestved, ifølge hvilken Byen erholdt det største Stykke af Overdrevet (600 Tdr. Land) udlagt til fri Raadighed, imod at et mindre Stykke (omtrent 60 Tdr. Land) afstodes til en af Skolens Byer (Holsted), som ogsaa hidtil havde havt nogen Ret til Græsning paa disse Marker k), og at Skolen vedblev at have Jagt- og Fiske-Rettigheden, hvoraf den ogsaa endnu er i Besiddelse.

At Godset, da Bestyrelsen overdroges til Geheimeraad Brandt, befandt sig i en maadelig Tilstand, er forhen omtalt, saavel som og, at Brandt, for at sætte Stiftelsens Oekonomie paa en bedre Fod, strax foretog sig adskillige Operationer saavel med Bøndergodset som med Hoveriet og Hovedgaardens Marker, hvorved (351)

- k) Da Overdrevet, som Kiøbstad, var tiendefrit, saa har fra den Tid af enhver af Bønderne i Byen Holsted til sin Gaard et stykke Jord paa sex Tønder Land, hvoraf ingen Tiende svares. Aar 1815 fik Nestved By Kongelig Tilladelse til at udskifte sine Jorder, saa at hvert Huus fik sin Jord særskilt udlagt (dog Skolens Herlighedsret ubeskaaren). Ved den Kongelige Resolution er det tilladt at sælge Jordlodderne fra Husene; men skulde denne Tilladelse tillige, som Nogle mene, hiemle Ret til at afhænde disse fra Byen, da synes den ei at kunne bestaae med Herl. Trolles Gavebrev, som bestemmer dem ”til Nestved Byes Behov til evig Tid,” og er for saavidt et Indgreb i Trolles testamentariske Disposition.

Bøndernes Velstand kiendelig tiltog: men af hvor vigtige Følger denne forøgede Velstand var for Stiftelsen Kasse, vil lettest kunne sees af følgende Sammeligning:

I Aaret 1789 maatte Stiftelsen skienke Bønderne:

	Rdlr.	Mk.	Skill.
I Skatter, som eftergaves	278	3	8
Kornvare, der deels eftergaves, dells, Skienkedes som Sædekorn (Rug 9 Tønder, Byg 40 Tdr., Havre 43 Tdr.) Beregne til Penge efter Capitels- taxten for bemeldte Aar.	210	3	
til Heste, i stedet for dem som enten vere døde eller udasede formedelst Eiernes Armod L)	359	5	8
Til Bygningshielp	<u>139</u>	<u>4</u>	<u>11</u>
I alt tabt for Stiftelsen	988	4	11

Endnu større var Tabet i Aaret 1792, da Udskiftningen stod paa; Stiftelsen maatte da paa samme Maade bortskienke

	Rdlr.	Mk	Skill.
Kornevare (Rug 14 Tdr., Byg 141 Tdr., Havre 99 Tdr.) Efter Aarets Capitelstaxt af Værdie	447	4	8
Til Bygningshielp	<u>103</u>	<u>2</u>	<u>2½</u>
Tabt altsaa for Stiftelsen	1209	2	2½ (352)

- 1) Prisen paa en almindelig Bondehest var dengang omtrent 16a 20 Rdlr. Anskaffet dette Aar altsaa omtrent en Snees Heste.

Efter denne Tid tager Tabet aarligt af, og det i paafaldende Grad. Saa at der i Aaret 1804 endog aldeles Intet tabtes, og i 1805 blot sex og tredive Rdlr. I Penge, givne til Heste m). Hvad Stiftelsen forhen havde maatte anvende paa Godsets Vedligeholdelse, kunde den altsaa, efter dettes Opkomst, ansee som en aarlig Gevinst.

Ogsaa ved Hoveriets Afskaffelse og Tiendeforeningen var en betydelig Indtægtskilde aabnet for Stiftelsen. Hvormeget der ved disse tvende Operationer aarlig vandtes, viser følgende Beregning: Forhen havde Bønderne maatte levere Stiftelsens Andeel af Tienden til Forpagteren, til hvem de ogsaa havde maattet gjøre deres meste Hoveri n); og for denne Tiende, samt for Hoveriet og Hovedgaardens Marker havde han indtil 1801, da Tiendeakorden sluttes, betalt en aarlig Afgift af 3000 Rdlr.

Men nu indkom der:

	Tdlr.	Mk.	Skill.
Ved Hoveriforeningen o)	3467	1	8
Lateris	3467	1	8 (353)

m) See Brorsons oratio funebris in obitum Chr. A Brandt Pag. 17.

n) Bønderne maatte pløie, saae, harve og høste for Forpagteren; indage Sæden og udage Giødningen; udtærse Sæden, og siden bortage den hvorhen han vilde; vedligeholde Hegnet omkring hans Marker m- m.

o) Bøndernes (Gaardmændenes) Betaling af Hoveriet var 3768 Rdlr.; men hidtil havde 54 af Godsets Bønder ikkun forrettet halvt Hoveri, og betalt for den øvrige (353) Deel 300 Rdlr. 4 Mk. 8 Skill.; Gevinsten ved den nye Hoveriforening blev altsaa 3467 Rdlr. 1 Mk. 8 Sk.

	Transport Rdlr.	Mk.	3000 Rdlr. Skill.
Transport	3467	1	8
Ved Tiendeforeningen	1096	5	”
Afgiften af Hovedgaardens Marker, Efterat Hoveriet og tienden var fragaaet	650	”	”
Tilsammen			5214 Rdlr

Stiftelsens aarlige Gevinst blev for saavidt 2214 Rdlr.

Vel blev der nu, da Hoveriet var ophævet (og uden Forbeholdenhed ophævet) adskilligt Arbeide, som forhen ved Hoveri var forrettet, hvilket Skolen for Fremtiden matte betale p); de fleste af Betienterne og Lærerne havde hidtil havt adskillllige frie Reiser aarlig eller andet Hoveri, hvorfor der nu skulde gives Erstatning i Penge q); og samtlige disse Udgifter vare beregnede at (354)

p) Saaledes al Skovningen og Hiemkiørselen af Skolens og dens Betienters Brænde; ligeledes Tørvens (300 Læs) Skæren og Hiemkiøren; alt Slags Kiørsel med Bygningsmaterialer, Steen og Gruus, med Vildt til Skoleherren o. dsl.; Vedligeholdelsen af Grøfter og Gierder omkring Skov, Mark og Gaardens Hauger; Haandlangen ved Bygningsarbeide m.m.

q) Skolens Rector havde hidtil fri Befordring, hvorhen han ønskede at reise, naar det kun ikke skede for ofte. Conrector ligeledes. Hver af de andre Lærere kunde et Par gange aarlig eller tiere erholde fri Vogn til Kiøbenhavn eller andensteds hen. Oldfruen ligeledes, og (354)

Ville udgiøre omtrent 605 Rdlr. Aarlig; følgelig blev den rene aarlige Gevinst af Tiende- og Hoveri-Foreningen noget over 1600 Rigsdaler – en større Sum, end Rectors og samtlige Læreres Kost og Løn tilsammen paa den Tid beløb sig til.

Fordelen var saaledes for Øieblikket rigtig beregnet; men usikre ere alle menneskelig Beregninger, som ere grundede paa den uvisse Fremtid; hvir vi beregne Fordeel, viser sig ofte i Fremtiden Tab. Tiendeakorden var, til Lykke for Stiftelsen, ikkun til en Prøve afsluttet paa ni Aar, og kunde derefter forandres overeenstemmende med Tiderne; men Hovericontracten staaer urokkelig, og hvorledes det i vor Tid er gaaet med faste Pengeakorder, er Enhver bekiendt: som en Følge af Landets Pengeforandring udgiorde Stiftelsens Fordeel af Hoveriet for et Par Aar siden neppe en Trediedeel af hvad den oprindelig var bestemt til, og ved en Kongelig Forordning et endog fastsat, at denne Fordeel aldrig maa kunne bringes høiere end til noget over Halvparten af den Sum, (355)

- k) denne desuden Qvinder til Hielp ved Vasken. Spisemesteren kunde regne omtrent fire Kiøbenhavnsreiser foruden Møllereiser, Hielp ved Slagtning m.m. Forvalteren havde fri Befordring paa ofte det behøvedes, anslaaet til fire Kiøbenhavnsreiser, foruden tolv mindre Reiser paa fire á fem Mile, samt fri Befordring af alle Breve og Cirkulærer m.m. For alt dette blev beregnet Godtgjørelse. Men desuden havde alle disse Personer ved deres Ankomst til eller Afreise fra Stiftelsen stedse faa saa mange frie Vogne, som behøvedes. Og disciplene til hver 1ste August fri Befordring, hvorhen di Sielland de ønskede. For dette blev ingen Godtgjørelse bestemt. (355)

om hvilken begge contraherende Parter havde forenet sig r). Omtrent i samme Forhold, som Pengeindtægten for Hoveriet er forringet, er igien Betalingen stegen for det Arbeide, Stiftelsen forhen ved Hoveri fik forrettet, men nu selv maa besørge, og saaledes er Værdien af den Forening, der oprindelig var saa fordeelagtig, nu betydelig nedsat; men Stiftelsen har bundet sig Hænderne, og for silde indseer den nu, at uden Byrde for Bønderne, og til største Fordeel for den selv, noget af det forrige Hoveri gierne kunde vedblevet.

Matte dog dette Eksempel stedse tiene til Advarsel mod den farlige Operation, at forvandle for bestandig en offentlig Stiftelses Naturalfordele til Pengeindtægter! og maatte det i Almindelighed ansees som en Forsigtighedslærer, der siger os, at den Kraft, der er bestemt til at virke til Evig Tid. Maae vi ikke tillade os at bevæge sig indenfor de snevre Grændser, som vor indskrænkede (356)

- r) Til Underretning for Læserne i Eftertiden maa følgende Oplysning, som for den nærværende Slægt er overflødig, staae her: Da Landets Myntfod ved Pengeforordningen af 5 Jan. 1813 forandredes, blev det tillige fastsat, at gamle Akorder, som vare sluttede i Rigsdalere, skulde for Fremtiden gielde i Rigsbankdalere Sølvværdi; men Rigsbankdaleren udgør ikkun 5/ af den forhen giældende Rigsdaler, og altsaa faaer den, som erholder Betaling i hiin Pengesort istedetfor i denne, hvis Betalingen erlægges i rede Sølv, ikkun fem Ottendedele af hvad ham tilkommer; men at den forhen saakaldte Sølvværdi undertiden har været lamgt under rede Sølv, er bekiendt nok.

Indsat fra Danmarks Historien.dk

Forordning om Forandring i Pengevæsenet for Kongerigerne Danmark og Norge, samt Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen, der kendes som pengereformen eller statsbankerotten den 5. januar 1813, blev udstedt af Frederik 6. (født 1768, regent 1808-1839). I forbindelse med Danmarks deltagelse i Napoleonskrigene var militærudgifterne vokset kraftigt, samtidig med at statens

indtægter stagnerede. Derfor begyndte staten at sende flere penge i omløb, hvilket medførte en meget kraftig inflation og store økonomiske problemer. I løbet af 1812 var staten ikke længere i stand til at betale sin gæld, hvorfor staten i praksis var bankerot. Loven af 5. januar 1813 skulle afhjælpe problemet og havde tre formål:

At standse inflationen. Dette var hovedformålet og skulle ske gennem en seddelombytning. Her skulle den gamle kurantdaler byttes ud med den nye rigsbankdaler i forholdet 6:1. For at sikre landet imod fortsat inflation skulle rigsbankdaleren for fremtiden kunne indløses i sølv. Man ville have rigsbankdaleren i pari. Derfor blev der pålagt en 6 % sølvskat på fast ejendom, som kunne indfries på én gang eller over en længere periode til en rente på 6,5 % pro anno.

At skabe et fælles pengesystem for hele det danske rige, som bestod af Norge, Danmark og hertugdømmerne Slesvig og Holsten. Den nye Rigsbank skulle administrere den nye valuta og på den måde reetablere tilliden til den danske økonomi. For at modvirke inflation måtte Rigsbanken maksimalt udstede 46 mio. rigsbankdaler, hvoraf 27 mio. skulle bruges til seddelombytningen i Danmark og hertugdømmerne.

At sikre staten et fond til de fortsatte udgifter i forbindelse med Napoleonskrigene. Fondet skulle bestå af 15 mio. rigsbankdaler.

Pengereformens succes var begrænset, da det ikke umiddelbart lykkedes at bremse inflationen. Tiltroen til rigsbankdaleren var ikke overvældende, og da valutaen aldrig kom i brug i Norge og hertugdømmerne var den samlede pengemængde større end nødvendigt, hvilket medførte, at der gik længere tid, før rigsbankdaleren kom i pari. Imidlertid fortsatte kongen den hårde kurs med oprettelsen af Nationalbanken i 1818, hvis fornemste opgave blev at befæste et sikkert pengevesen.

(355) Synskreds lader os øine som Fuldkommenheds Maal. Aldrig hørte man Nogen klage over, at Forfædrene havde ladet dem ubundne Hænder til at handle overeenstemmende med Tiderne; men ikke sjeldne ere Exempler paa Klogskab, naar disse, ved at ville gjøre deres egen Tidsalders Grundsætninger gieldende ogsaa for Efterverdenen, havde lagt Hindringer i Veien for en eller anden Indretnings videre Fremgang til Fuldkommenhed.

Efterat Tiende og Hoveriet vare ophævede, bleve Hovedgaardens Marker særskilt bortforpagtede. Men uagtet denne Forpagtning skede ved offentlig Auction, havde den dog et saa uheldigt Udfald, at dette Foretagende ikke alene i Almindelighed gav Anledning til megen Omtale, men at endog Skoleherren selv ved flere Leiligheder er kunde tilbageholde sin Fortrydelse derover *)

At angive de forskellige sammenstødende Omstændigheder, som bidroge til at frembringe denne Virkning, vilde være vanskeligt; een af Hovedgrundene var dog vel, at de Fleste frygtede for at paatage sig saa stor en Avling uden Hoveri. Ved denne Forpagtning, som i Aaret 1801 sluttedes paa ni Aar, blev den aarlige Afgift af Hovedgaarden samtlige Marker og Enge 650 Rdlr., Hovedgaardens samtlige Marker og Enge 650 Rdlr., foruden nogle Læs Hø og Halm, som skulde afgives til Skolens Forvalter og Skytte, samt Græsning og Foder til een og tyve Køer for Spisemesteren og Andre. Men naar fra denne Indtægt drages Værdien af 16 Favne Brænde og 100 Læs Tørv, som Forpagteren erholdt, (357)

*) Conf. Brorsons Oratio funebris Pag. 27, og Maanedskriftet Pallas den Yngre, 1 B. Pag 153.

Samt af 208 aarlige Arbeidsdage, som at Huusmænd forrettedes for ham, og den aarlige Vedligeholdelse de vidtløftige Forpagtningsbygninger: saa blev Stiftelses rene Pengefordeel af sine Jorder ikke meget mere end Intet, og Ghrd Brandt oplevede ei den Tid, da der blev Leilighed til at ændre den begangne Feil.

Men for at Stiftelsens hele oekonomiske Forfatning ved nærværende Periodes Slutning nøiere kan kiendes, ville vi meddele en almindelig Udsigt over dens Indtægter og Udgifter, som de vare ved Ghrd Brandts Død s).

Og med hensyn til den Omveltning, som siden denne Tidspunkt er foregaaet med Landets Pengevæsen, haaber Forfatteren, at en saadan Udsigt ikke vil ansees som overflødig.

Indtægter:

	Rdlr.	Sk.
A. Faste Indtægter, som de vare i Aaret fra 1 Mai 1804 til 1 Mai 1805:		
Renter af Skolens Capital (å 4 Procent Hoveripenge (af Husmændene 302 Rdlr) 10 s., Resten af Gaardmændene)	1187	5
Tiendeafgift (saavel af Huse som Gaarde)	4078	10
	<u>1096</u>	<u>80</u>
Lateris	6362	5 (358)

s) Denne Udsigt grunder sig paa en Balanceberegning, som til 1 Mai 1805 blev af Stiftelsens Forvalter indleveret til den nye Skoleherre, sammenholdt med de fuldstændige Regnskaber.

Transport	6362	5
Landgildekornet. Som leveres in natura, beregnet efter Capitelstaxten af Aaret 1804 t)	1772	37
Landgildepenge af Magle Mølle	102	”
De øvrige Jordebogsindtægter u)	1238	5/6
Forpagtningsafgift af Hovedgaardens Marker og Enge v)	<u>650</u>	<u>”</u>
Lateris	10124	42 5/6

t) 67 Tdr. 4½ Skp. Rug, 255 Tdr. 4½ Skp Byg. 206 Tdr. 5 3/16 Skp Havre

u) Da maaske Nogen kunde ønske nøiere Oplysning om disse Jordebogsindtægter, vil Forf. anføe dem her:

	Rdlr.	Sk.
Landgildepenge af Bønderne	111	32½
Smørgilde (oprindelig 226 Lispund smør, som nu betales med Penge efter en gammel Taxt	257	74
Smaaredsel (To Kalve, 83 Lam, 96		

Gæs, 312 Høns, 60 snese Æg) som		
Ligeledes betales efter en gammel Taxt	78	54 1/3
Afgift af Huusmændenes Jordlodder	426	”
Huusmændenes Hielpeskat	44	32
Renter af Udskiftningsomkostningerne, som		
Bønderne betale	320	” (359)

- v) Legatet far Fyens Bispestol – 500 Rdlr. Aarlig – tog sin Begyndelse netop i det omhandlede Regnskabsaar, men anføres ikke her, fordi det ei var bestemt til Indtægt for Skolens Kasse, men til Stipendier (Conf. Pag 276).

	Rdlr	Sk
Transport	10121	42 5/6
B. Ubestemte Indtægter, som de efter et Middeltal omtrent kan anslaaes:		
Indfæstning af fæsteledige Huse og Gaarde	300	”
Afgift af nogle bortleiede Huus- og Hauge		
Pladser	10	40
Indsidderskat, Anfætnings Extraskat og		
Kirkeskat	24	48
Skolepenge (for Børn i Bønderskolerne)	18	”
Qvaset, som bortsælges, af de til Skolen		
og dens Betienter udviste Træer x).	100	”
Lejermaalsnøder, Skovbøer, Sigt- og		
Sagefalds-Bøder, Forlovspenge og		
Oldengeld henhøre ogsaa til Skolens		
Indtægter; men nogle af disse falde		
Sielden, andre pleier Stiftelse at eftergive	”	”
Summa Indtægt	10577	34 5/6 (360)

- x) Medens Gerhd. Brandt boede paa Herlufsholm, erholdt han af Skolen for Betaling sity fornødne Brænde: ellers blev der indtil 1805 intet solgt af Skovene, uden Qvaset af de udviste Træer (hvilket dog, saalænge Hoveriet varede, blev Bønderne skienket), samt undertiden noget af Smaaskov (Aunbøg, Hassel o. dsl.) som ei brugtes til Udviisning.

Udgifter

	Rdlr.	Sk.
A. Lønninger, som de vare til 1 Mai 1805		
Rectors Løn y)	600	”
Desuden Græsning og Foder til fire Køer.		
Første Lærers Løn 150 Rdlr.; til 1½ Lpd.		
Lys 4 Rdlr.; istedetfor tvende		
Hoverivogne til Kbhavn 8 Rdlr. Z).	162	”

Anden Lærers Løn 130 Rdlr.; til Lys og Reiser 12 Rdle.	132	”
Tredje Lærers Løn 120 Rdlr.; til Æys og Reiser 12 Rdlr	132	”
Oldfruens Løn 40 Rdlr.; til Thee og Sukker for Disciplene, Lys og Sæbe		
<i>Lateris</i>	1168	”

(361)

- y) Indtil Prof. Bernths Død 1804 var Rectors Løn 400 Rdlr. Kostpenge 43 Rdlr. 43 Skill. Il Lys og Skrivematerialer 20 Rdlr. 88 Skill.; Conrectors Løn 350 Rdlr. Kostpenge 43 Rdlr. 43 Skill. Istedetfor frie Reiser 8 Rdlr.
- z) Da Ghrd. Brandt blev Skoleherre, var den ældste Hørers Løn 40 Rdlr., til Vask og Sengepenge 6 Rdlr.; desuden 29 Tdr. Byg og det halve af Degneofferet (hvilken Halvpart udgiorde omtrent 25 Rdlr. Aarlig). Den anden Hørers Løn var ligeledes 46 Rdlr., desuden 18 9/16 Td. Byg og Halvpartern af Degneofferet. Begge havde desuden frie Reiser, og til Lys hver 3 Rdlr. Ved Pengelønnens Forhøjelse blev Hørerkornet saavelsom Degneofferet tillagt Sognets tre Skoleholdere.

	Rdlr.	Sk.
Transport	1168	”
Og Stivelse, Koste, Fæstepenge til Piger m. m.80 Rdlr.; istedetfor Hoveri in natura 16 Rdlr.; til Viin 7 Rdlr. 56 Skill. a)	143	56
Dugsvenden, som tillige er Klokker, i Løn samt til Smørelse for Taarnklokkerne	20	”
Skolens Bud, som tillige var Vægter og Dugsvendens Medhielper b)	27	”
Tvende Vaskepigers Løn	24	”
Forvalterens Løn og Kostpenge for sig, En Skriversdreng og en Staldkarl, samt Til Reiser, Skrivematerialer m.m. c)	350	”
<i>Lateris</i>	1732	56 (362)

- a) Disse Viinpenge vare, efter det Holsteinske Reglement, egentlig bestemte til derfor at anskaffe 52 Flasker ung Franskviin, hvoraf Oekonomus ugentlig leverede Oldfruen een til hende selv og de Fremmede, som spiste ved Bordet. Men siden modtog Oldfruen Pengene, endog efterat hun havde aflagt at indfinde sig ved Skolens Bord.
- b) Denne Betient var ansat af Ghrd. Brandt omtrent 1792, og skulde daglig gaae Ærinder til Nestved, isærdeleshed for at hemme den Uskik, at ældre Disciple betiente sig af de yngre som Bud. Stiftelsen havde forhen ingen Vægter havt.
- c) Indtil 1802 var Forvalterens Pengeløn (til sig selv og Dreng m.m.) ikkun 200 Rdlr.

	Rdlr.	Sk.
Transport	1732	56
Desuden 12 Tdr. Rug, 12 Tdr. Byg og 20 Tdr. Havre; græs og Foder til Fire køer; 20 læs Høe og 12 Læs Halm; Græsning til fire Hester; af Foroagterne endnu 10 Tdr. Havre i stedet For nogle Sviins og Faars underholdning		
Gartnerens Løn og Kostpenge	70	”
Desuden 6 Tdr. Rug, 6 Tdr. Byg og To Høveders Græsning. Skovrideren, som tillige er Skytte i Løn samt til Krud og Hagel	62	”
Desuden 6 Tdr. Rug, 6 Tdr. Byg en Td. Havre, og hver en Jordlod. Birkedommeren, som tillige er Birkerskiver	82	”
Desuden 4½ Td. Rug og 4½ Td. Byg; Lønnedes i øvrigt af Bøndernes saakaldte Dommerkorn (2 Skpr- Byg af hver Gaard mand paa Godset). Sognepræsten 10§ Td. Rug, 16 Tdr. Byg. Desuden for at holde Viin og Brød til Communionen	10	”
Skoleholderne i Lille Nestved, Holsted og Ladby, tilsammen 52 Rdlr., og den ene, som er Organist, desuden 30 Rdlr.	82	”
Skoleholderen i Riisløv	6	”
Bælgetræderen	2	”
Skolen Læge for Tilsyne med Disciplene	50	”
B. Pensioner til 1 Mai 1805: Forrige Spisemester Geisler d)	50	”
Afdøde Rectors Prof. Bernths Enke	100	“
C. Andre faste Udgifter: Spisemesteren for Skolens Kost e).	<u>2247</u>	<u>12</u>
Lateris	4523	68 (364)

- d) Johan Chr. Geisler med Hustru forestode Bespiisningen i fire og halvtredsindstyveaar (fra 1750 til 1804); han var desuden i nogle og tredive Aar (1755 – 91) Skolens Skrive- og Regne

– Mester. Da han formedelst Alderdom ei længere kunde forestaa Tienesten, blev ham af Skolen tillagt som Pension, hvad han forhen som Lærer havde havt i Løn, og desuden af Eftermanden 250 Rdlr. Aarlig. Han biede derefter nogle Aar i Nestved, hvor han døde i en Alder af 84 Aar, og konen næsten lige saa gammel.

- e) For 30 Disciple, fire Lærere og Oldfruen a syv Mark ugentlig, dog med Fradrag for dem, som i Augustferien vare bortreiste; for Dugsvenden, to Vakserpiger og Skolens Bud a 5 Mark; for Fremmede, som spiste ved Bordet; Refusion for Hoveri m.m.

	Rdlr.	Sk
Transport	4523	68
Desuden 53 Tdr. Rug, 53 Tdr. Byg		
10140 Pd. Fersk Fisk. 8 Raadyr, 32		
Harer, 30 Vildænder, 110 par Høns frit Foder til 13 Køer m.m.		
For disciplenes Morgenmelk betaltes særskilt		
Til Forpagteren	58	”
Renter af Credtkasselaaner f)	650	60
Rente Jfr. Winthernes Legat g)	50	“
Tenten af Thottes Legat til Sognets fattige.	40	”
Ligeledes af Burg. Gøyes (p Rdlr, 2 Mk.		
Og Mag. Coldings (5Rdle.) Legater til samme		
Formaal	14	32 (365)
<i>Lateris</i>	<u>5336</u>	<u>64</u>

- f) Conf. Pag. 261

- g) I Aaret 1800 havde Oldfruen Jomfru Dor. Wilh. Winther med Søsteren Jfr. Amalia Hedevig Winther skienket Stiftelsen 1000 Rdlr. (i særdeleshed til et Hospitals Oprettelse for Fattige) imod deraf at nyde aarlig, saalænge nogen af dem levede, fem procent. I Aaret 1805 skienkede de samme igien til Stiftelsen 1000 Rdlr. Imod at nyde deraf paa samme Maade sex procent. Den længstlevende af disse Søstre, Amalia Hedevig, døde 1818; og stiftede ved Testamente et Legat paa omtrent 600 Rdlr. Sølv, hvis Renter skulle uddeles til to fattige Enker paa Herlufsholms Gods. Legate skal bestyres af Præsten, Rectoren og Forvalteren.

	Rdlr.	Sk.
Transport	5336	64
Aarligt Bidrag til Sognets Fattigkasse	16	”
Desuden to Tdr. Rug og to tdr. Rug		
Brandassurance af Hovedgaards Bygninger	37	48
For Regnskabernes Revision betaltes aarlig	20	”
Det her anførte Korn, som in natura		
Er leveret, udgjør efter Capitelstaxen		
for Aaret 1804	1174	37 ”
D. Ubestemte Udgifter, som de efter		

Et Middeltal omtrent kunne anslaaes:		
Kongelige Skatter, som af Stiftelsens		
Kasse udredes	1008	”
Kirkens Expenser	10	”
Skovning og Kiørsel samt Dagleierarbeide, Samt Reparation paa Hovedgaarden, Kirken, Almue-Skolerne og Betienternes Huse,		
	1200	”
Rye Inventariers Anskaffelse og de gamles Vedligeholdelse, omtrent		
	150	”
Andre forskiellige Udgifter (f. E. Grøfters Og Gierders Vedligeholdelse, Saugskæreløn, Medicin til Godsets Fattige, Skorsteensfeining, Postpenge Lys til Skolen m.m.		
	400	”
Summa Udgift	9952	53
Indtægt	10577	34 5/6
Aarligt Overskud	624	77 5/5. (366)

Kasse beholdt altsaa, efter denne Beregning, et aarligt Overskud, som vel undertiden kunde være noget mindre end den her angivne Sum, men til andre Aar igien høiere; og Stiftelsen saae sig derved ei alene istand til at bestride en og anden overordentlig Udgift, men beholdt endog stedse noget tilovers som Tilvæxt for sine Capitaler. Saaledes F.eks. matte der i Aaret 1804 bekostes et nyt Bolværk ved Magle-Mølle, som medtog en Sum af mere end 400 Rdlr.; til Skolens Brug opførtes et nyt Brændehuus (Tab I, G), som i Penge kostede 144 Rdlr.; og dog kunde Stiftelsen i samme Aar, af sine i et Par Aar sammensparede Indtægter, forøge sine Rentebærende Capital med omtrent tolvhundrede Rigsdaler.

Med Skolens Bespiisning forblev i den største Deel af denne Periode (1763 – 1805) Alting uforandret: først under Gerd. Brandts Bestyrelse foretoges (1790) den Forandring, at det istedetfor de forhen givne tre Retter om Aftenen blev bestemt een Ret varm Søbemad (efter det Holsteinske Reglement) og tvende Smørrebrød, hvoraf det ene skulde gives Disciplene som Mellemmad Klokken fem, og det andet tilligemed den varme Mad Klokken syv – en Forandring, hvormed alle vare fornøiede. Noget senere (1801) blev tillige den Indretning truffen, at de til Frokosten erholdt hver en Pægel varm Melk, istedetfor at de forhen intet fik at drikke om Morgen, samt foruden Frokosten et lidet Stykke Smørrebrød som Mellemmad om Formiddagen Klokken ti, og ved denne Bestemmelse er det hidtil forblevet. (367)